МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет податкової справи, обліку та аудиту
Кафедра економіки, підприємництва та бізнес-адміністрування

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА (ДИПЛОМНА) РОБОТА

на тему «Розробка стимулюючих механізмів підвищення економічної ефективності діяльності»
за матеріалами АТ «Фармак»

Здобувача вищої освіти другого (магістерського) рівня
ІІ курсу, групи ЕМУ – 22-1
спеціальності 051 Економіка,
освітня програма «Управління бізнес-процесами
на підприємстві»

_____ Нагорної Марії Валеріївни

Науковий керівник _____ Ткаченко Володимир Валентинович,
к.е.н., доцент

Керівник освітньо-
професійної програми ел. цифр. підпис Бодров Володимир Григорович,
д.е.н.,професор

Допущено до захисту за рішенням
кафедри економіки, підприємництва та
бізнес-адміністрування,
протокол від 22.12.2023 № 3

Завідувач кафедри економіки,
підприємництва та бізнес-адміністрування _____ Слюсарева Л.В., д.е.н., професор

Ірпінь – 2024

Реєстрація № 15 23.01.2024 (підпис відповідальної особи)
(дата)

Результати перевірки до захисту (до захисту, на доопрацювання) 23.01.2024 (дата) (підпис)

Результат захисту 90 (5А) 31.01.2024р (дата) (підпис)
(оцінка)

Голова ЕК: (підпис) Филюк Г.М., д.е.н., професор

Заступник голови ЕК ел. цифр. підпис (підпис) Лазебник Л.Л., д.е.н., професор

Члени комісії: ел. цифр. підпис (підпис) Бодров В.Г., д.е.н., професор

(підпис) Слюсарева Л.В., д.е.н., профе

Секретар комісії

ОЦ
1. Зміст теоретичного практичним в логічні висновків та
2. Дотриман
3. Вчасне ви встановлені
4. Рецензент
РАЗОМ БАЛ
1. Доповідь
2. Роздатков
3. Знання матеріалу, в
4. Апробаці
РАЗОМ БА
ЗАГАЛЬНА

Оцінка за бальною ш

90

Оцінка

БЛАНК ОЦІНЮВАННЯ ВИПУСКНОЇ РОБОТИ

Об'єкти контролю	Діапазон оцінки в балах	Фактична кількість балів	Примітки	Дата, П.І.П.: керівника, голови комісії членів комісії, секретаря, (підписи)
ОЦІНЮВАННЯ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ КЕРІВНИКОМ ТА РЕЦЕНЗЕНТОМ				
1. Зміст випускної роботи (якість теоретичного матеріалу, його зв'язок з практичним, вміння представляти матеріал в логічній послідовності, наявність висновків та пропозицій)	Від 0 до 30	26		
2. Дотримання вимог щодо оформлення	Від 0 до 10	9		
3. Вчасне виконання роботи на всіх етапах у встановлені кафедрою терміни	Від 0 до 5	5		
4. Рецензент	Від 0 до 5	5		
РАЗОМ БАЛІВ	Від 0 до 50	45		
ОЦІНЮВАННЯ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ КОМІСІЄЮ ПО ЗИХИСТУ				
1. Доповідь	Від 0 до 10	10		
2. Роздатковий матеріал	Від 0 до 5	5		
3. Знання теоретичного та практичного матеріалу, вміння відповідати на запитання	Від 0 до 25	25		
4. Апробація (участь у конференціях)	Від 0 до 10	5		
РАЗОМ БАЛІВ	Від 0 до 50	45		
ЗАГАЛЬНА КІЛЬКІСТЬ БАЛІВ	Від 0 до 100	90		

ПЕРЕВЕДЕННЯ ОЦІНКИ ЗА 100-БАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ
ДО НАЦІОНАЛЬНОЇ ШКАЛИ ТА ШКАЛИ ЄКТС

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ЄКТС	Оцінка за національною шкалою	Дата	П.І.Р.: голови, членів комісії, секретаря (підпис)
90	A	5	31.01.2024р	

Правила переведення оцінок до національної шкали та шкали ЄКТС

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ЄКТС	Оцінка за національною шкалою
90-100	A	5 (відмінно)
80-89	B	4 (добре)
70-79	C	
60-69	Б	3 (задовільно)
50-59	E	
35-49	ЄХ	2 (незадовільно)

РЕЦЕНЗІЯ
на випускну кваліфікаційну роботу
здобувачки вищої освіти Державного податкового університету
групи ЕМУ-22-1

Нагорної Марії Валеріївни
на тему: «Розробка стимулюючих механізмів підвищення економічної ефективності діяльності»

Актуальність теми. Посилення конкуренції, тиск кризових факторів на всі рівні економіки, висока непередбачуваність змін у зовнішньому середовищі та курс України на вступ до ЄС вимагають від вітчизняних підприємств постійного пошуку нових більш дієвих інструментів і методів управління, спрямованих на досягнення та зміцнення їх конкурентних переваг на ринку та ефективну діяльність у довгостроковій перспективі. У зв'язку з цим, важливим завданням постає необхідність формування відповідних стимулюючих механізмів підвищення економічної ефективності діяльності підприємств, пошуку напрямів оптимізації бізнес-процесів. Все вищесказане підкреслює актуальність та доцільність подальших досліджень окресленої проблематики.

Якість проведеного аналізу проблеми, текстового та табличного матеріалу. Представлена на рецензування кваліфікаційна робота містить такі складові елементи як: вступ, три взаємопов'язані розділи, які безпосередньо присвячені темі дослідження, висновки, перелік опрацьованих літературних джерел і додатки. Для проведення дослідження Нагорною М.В. використано декілька наукових методів, опрацьовано достатню кількість джерел фахової економічної літератури.

Загалом зміст роботи відповідає меті та поставленим задачам дослідження. В першому розділі роботи розкрито зміст поняття «економічна ефективність діяльності підприємства», ознаки та різновиди економічної ефективності; охарактеризовано фактори, які впливають на економічну ефективність діяльності підприємства; описано методики визначення економічної ефективності діяльності підприємства. В другому розділі роботи надано організаційно-економічну характеристику підприємству АТ «Фармак» й проведено оцінку ліквідності, платоспроможності та ефективності його діяльності. Щодо третього розділу, то він присвячений обґрунтуванню напрямів і резервів підвищення економічної ефективності діяльності досліджуваного підприємства в сучасних умовах з урахуванням зарубіжного досвіду. За результатами проведеного дослідження зроблено узагальнюючі висновки. В цілому поставлені завдання виконано, сформульована у вступі роботи мета дослідження досягнута.

Обґрунтованість пропозицій і висновків та їх практична цінність у роботі підприємства, установи, організації, МФУ України. Пропозиції автора роботи щодо програми заходів з підвищення економічної ефективності

діяльності АТ «Фармак» є достатньо обґрунтованими, мають практичну цінність та можуть бути використані в діяльності досліджуваного підприємства.

Наявність недоліків. Критичних зауважень до змісту кваліфікаційної роботи немає. Разом з тим, робота не позбавлена стилістичних неточностей та незначних недоліків, зокрема таких:

– в першому розділі роботи варто було б навести формули розрахунку окремих показників економічної ефективності діяльності підприємства;

– окреслені в третьому розділі роботи напрями підвищення економічної ефективності діяльності АТ «Фармак» не було належним чином узагальнено та відображено у висновках до цього розділу.

Проте, зазначені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку виконаної кваліфікаційної роботи.

Загальний висновок і оцінка роботи. В цілому, треба відмітити, що випускна кваліфікаційна робота Нагорної Марії Валеріївни є завершеною змістовною працею, яка за своїм змістом і структурою відповідає вимогам другого (магістерського) рівня вищої освіти та може бути рекомендована до захисту на засіданні ЕК з позитивною оцінкою.

Рецензент _____ Кощук Т.В., к.е.н., п.н.с., ДННУ «Академія фінансового управління»

(підпис)

М.П.

«____»_____2023 р.

Підпис Кощук Т.В. засвідчую

Начальник відділу кадрів, діловодства та контролю Т.І.Петрусевич

ВІДГУК

наукового керівника на випускну кваліфікаційну (дипломну) роботу

«Розробка стимулюючих механізмів підвищення економічної ефективності діяльності»

Здобувача вищої освіти другого (магістерського) рівня

ІІ курсу, групи ЕМУ-22-1

Нагорної Марії Валеріївни

Актуальність теми. Актуальність досліджуваної теми зумовлюється тим, що фундаментальними завданнями кожного підприємства, незалежно від організаційно-правової форми, є формування найкращого фінансового стану та підвищення ефективності підприємницької діяльності. Високий рівень ефективності роботи орієнтує підприємство відповідні показники прибутку, якості, конкурентоспроможності, отже, і життєздатності підприємства. В умовах сучасної конкуренції ефективність діяльності підприємства належить до ключових категорій ринкової економіки, яка безпосередньо пов'язана з досягненням мети розвитку як кожногопідприємства окремо, так і суспільства загалом.

Загальна характеристика роботи.Дипломна робота відповідає встановленим методичним вимогам стосовно змісту та оформлення такого виду робіт. Мета роботи, сформовані у ній завдання, об'єкт та предмет дослідження цілком відповідають обраній темі випускної кваліфікаційної (дипломної) роботи.

Структурно робота складається із трьох логічно сформованих розділів. У першому розділі розкритосутність та основні підходи до управління ефективністю діяльностіпідприємства; методика оцінки економічної ефективності діяльності підприємства.У другому розділі проведенадіагностика економічної ефективності діяльностіпідприємства АТ «Фармак». У третьому розділ розглянутошляхи підвищення економічної ефективностідіяльності підприємстваАТ «Фармак».

До недоліків вроботі слід віднести:в третьому розділі дипломної роботи не використовується графічний матеріал, який би значно підвищив якість роботи. Оформлення дипломної роботи не завжди відповідає вимогам методичних рекомендацій. В списку використаних джерел є відступи від вимог діючих стандартів щодо його оформлення (відступи, пропуски інтервалів тощо).

Наукова і практична значимість роботи. Практичне значення отриманих результатів наукового дослідження обумовлюють доцільність їх подальшого використання у практичній діяльностіАТ «Фармак».

Рівень підготовки студента дав можливість самостійно опанувати різні інформаційні джерела, використати їх в своїй роботі та зробити обґрунтовані висновки. Оригінальністьроботи становить – **82,8 %.**

Відношення студента до виконання та загальна оцінка роботи. В цілому, треба відмітити, що випускна кваліфікаційна (дипломна) роботаНагорної М. В. є завершеною змістовною працею, яка відповідає вимогам другого (магістерського) рівня вищої освіти та може бути рекомендована до захисту на ДЕК з позитивною оцінкою.

Керівник випускної кваліфікаційної (дипломної) роботи В. В. Ткаченко, к.е.н., доцент

МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Навчально-науковий інститут економічної безпеки та митної справи
Кафедра економіки, підприємництва та економічної безпеки
Спеціальність 051 Економіка
Освітньо-професійна програма
«Управління бізнес-процесами на підприємстві»

Затверджую
Завідувач кафедри Л.В.Слюсарева

Завдання на випускну кваліфікаційну (дипломну) роботу здобувачу вищої освіти

Нагорній Марії Валеріївні

1. Тема випускної кваліфікаційної (дипломної) роботи
«Розробка стимулюючих механізмів підвищення економічної ефективності діяльності»
Затверджена наказом ректора від 15 грудня 2022 р. № 1291
2. Строк здачі закінченої роботи 20 січня 2024 р.
3. Цільова установка: виявлення дієвості теоретичних та практичних аспектів підвищення економічної ефективності діяльності підприємства.
Мета роботи: дослідження теоретичних і практичних аспектів підвищення економічної ефективності діяльності підприємства й формування напрямів удосконалення організаційно-економічного механізму забезпечення ефективності діяльності підприємства.
Об'єкт дослідження: процеси забезпечення ефективності функціонування організаційно-економічного механізму фінансово-господарської діяльності.
Предмет дослідження: сукупність напрямів підвищення та забезпечення ефективності фінансово-господарської діяльності АТ на основі удосконалення функціонування його організаційно-економічного механізму.
База дослідження: АТ «Фармак»
4. Вихідні дані до роботи складають звітність підприємства за 2021-2022 рр., інтернет-ресурси, навчальні посібники, монографії та наукові статті в періодичних економічних виданнях.
5. Перелік графічного матеріалу: 21 таблиць, 6 рисунків.
6. Зміст випускної кваліфікаційної (дипломної) роботи (перелік питань за кожним розділом): Розділ 1. Теоретико-методичні основи забезпечення економічної ефективності діяльності підприємства, 1.1 Сутність та основні підходи до управління ефективністю діяльності підприємства, 1.2 Методика оцінки економічної ефективності діяльності підприємства, Розділ 2. Діагностика економічної ефективності діяльності підприємства АТ «Фармак», 2.1 Організаційно-економічна характеристика підприємства, 2.2 Дослідження системи управління ефективністю діяльності підприємства, 2.3 Аналіз ефективності діяльності підприємства, Розділ 3. Шляхи підвищення економічної ефективності діяльності підприємства АТ «Фармак», 3.1 Резерви підвищення економічної ефективності діяльності підприємства,

3.2 Обґрунтування доцільності реалізації пропонованих заходів, з
досвід управління підприємством та шляхи підвищення е
ефективності.

7. Календарний план виконання роботи

№ п/п	Назва етапів випускної кваліфікаційної (дипломної)роботи	Строк виконання етапів	
		За планом	Фа
1.	Вибір теми дипломної роботи, затвердження плану виконання роботи	09.12.2022 р.	09.12.
2.	Опрацювання літературних джерел за напрямком дослідження	03.03.2023 р.	03.03.
3.	Підготовка теоретичного розділу та подання її керівнику	01.04.2024 р.	01.04.
4.	Апробація результатів дослідження теоретичного опрацювання матеріалу (підготовка статті та/або тез доповіді на науковій конференції)	19.05.2023 р.	19.05.
5.	Підготовка аналітичного розділу роботи та подання її керівнику	01.09.2023 р.	01.09.
6.	Підготовка ІІІ розділу дипломної роботи та подання її керівнику	06.10.2023 р.	06.10.
7.	Підготовка 100% дипломної роботи та подання її керівнику	01.12.2023 р.	01.12.
8.	Доопрацювання роботи з урахуванням зауважень керівника	14.12.2023 р.	14.12.
9.	Попередній захист дипломної роботи	14.12.2023 р.	14.12.
10.	Отримання відгуку керівника дипломної роботи	19.01.2024 р.	19.01.
11.	Рецензування дипломної роботи	22.01.2024 р.	22.01.
12.	Представлення роботи для перевірки на плагіат	15.01.2024 р.	15.01
13.	Захист дипломної роботи	30.01.2024 р. – 01.02.2024 р.	30.01

Дата видачі завдання 15 грудня 2022 р.

Керівник випускної
кваліфікаційної (дипломної) роботи _____ Ткаченко Воло
Валентинович,
к.е.н., доцент

Керівник освітньо-
професійної програми сл. цифр. підпис Бодров Володимир
Григорович д.е.н.,

Завдання до виконання отримав
здобувач вищої освіти _____ Нагорна Марія Вал

Розробка ст

Мета роботи по
ідвищення економіч
ормування напрямі
абезпечення ефектив
Завданнями роб
правління ефективн
кономічної ефектив
кономічну характе
правління ефекти
фективності діяль
кономічної ефекти
оцільності реаліза
правління підприєм
Предмет дослі
фективності фінан
досконалення фун
Об'єктом д
ункціонування
осподарської діял
Базою дослідж
За результат
спекти підвищен
Фармак» й сф
кономічного меха
Одержані резуль
дослідженнях про
для його удоскона
Дипломна р
використаних дже
Ключові с
витрати, розвито
ефективності. еф
Рік виконан
Рік захисту

АНОТАЦІЯ

Розробка стимулюючих механізмів підвищення економічної ефективності діяльності

Мета роботи полягає в дослідженні теоретичних і практичних аспектів підвищення економічної ефективності діяльності підприємства АТ «Фармак» й формування напрямів удосконалення організаційно-економічного механізму забезпечення ефективності діяльності підприємства.

Завданнями роботи є розглянути сутність та основні підходи до управління ефективністю діяльності підприємства; визначити методику оцінки економічної ефективності діяльності підприємства; розглянути організаційно-економічну характеристику підприємства; провести дослідження системи управління ефективністю діяльності підприємства; провести аналіз ефективності діяльності підприємства; визначити резерви підвищення економічної ефективності діяльності підприємства; надати обґрунтування доцільності реалізації пропонованих заходів проаналізувати світовий досвід управління підприємством та шляхи підвищення економічної ефективності.

Предмет дослідження є сукупність напрямів підвищення та забезпечення ефективності фінансово-господарської діяльності АТ «Фармак» на основі удосконалення функціонування його організаційно-економічного механізму.

Об'єктом дослідження є процеси забезпечення ефективності функціонування організаційно-економічного механізму фінансово-господарської діяльності АТ «Фармак».

Базою дослідження АТ «Фармак».

За результатами дослідження систематизовано теоретичні і практичні аспекти підвищення економічної ефективності діяльності підприємства АТ «Фармак» й сформовано деякі напрями удосконалення організаційно-економічного механізму забезпечення ефективності діяльності підприємства.

Одержані результати можуть бути використані у подальших теоретичних дослідженнях проблем підвищення економічної ефективності підприємства – для його удосконалення, у навчальному процесі.

Дипломна робота містить 62 сторінки, 21 таблиць, 6 рисунків, список використаних джерел та літератури з 66 найменувань.

Ключові слова: діяльність підприємства, підвищення ефективності, витрати, розвиток бізнесу, платоспроможність, фінансова стійкість, показники ефективності. ефективність діяльності підприємства.

Рік виконання дипломної роботи 2022 р.

Рік захисту роботи 2024 р..

SUMMARY

Development of incentive mechanisms to improve economic efficiency

The purpose of the work is to study the theoretical and practical aspects of improving the economic efficiency of Farmak JSC and to formulate directions for improving the organizational and economic mechanism for ensuring the efficiency of the enterprise.

The objectives of the work are to consider the essence and main approaches to managing the efficiency of the enterprise; to determine the methodology for assessing the economic efficiency of the enterprise; to consider the organizational and economic characteristics of the enterprise; to conduct a study of the enterprise efficiency management system; to analyze the efficiency of the enterprise; to identify reserves for improving the economic efficiency of the enterprise; to provide justification for the feasibility of implementing the proposed measures to analyze the efficiency of the enterprise.

The subject of the study is a set of directions for improving and ensuring the efficiency of financial and economic activities of Farmak JSC by improving the functioning of its organizational and economic mechanism.

The object of the study is the processes of ensuring the efficiency of the organizational and economic mechanism of the financial and economic activities of Farmak JSC.

The basis of the study is Farmak JSC.

Based on the results of the study, theoretical and practical aspects of improving the economic efficiency of Farmak JSC were systematized and some areas for improving the organizational and economic mechanism for ensuring the efficiency of the company's activities were formed.

The results obtained can be used in further theoretical studies of the problems of improving the economic efficiency of the enterprise - for its improvement, in the educational process.

The thesis consists of 62 pages, 21 tables, 6 figures, a list of sources and references of 66 titles.

Keywords: enterprise activity, efficiency improvement, costs, business development, solvency, financial stability, performance indicators.

Year of completion of the thesis: 2022.

Year of thesis defense: 2024.

ЗМІСТ

ВСТУП.....**Error! Bookmark not defined.**
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА 11
1.1 Сутність та основні підходи до управління ефективністю діяльності підприємства 11
1.2 Методика оцінки економічної ефективності діяльності підприємства..... 18
РОЗДІЛ 2 ДІАГНОСТИКА ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА АТ «ФАРМАК» 24
2.1 Організаційно-економічна характеристика підприємства..... 24
2.2 Дослідження системи управління ефективністю діяльності підприємства 29
2.3 Аналіз ефективності діяльності підприємства 36
РОЗДІЛ 3 ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА АТ «ФАРМАК»..... 41
3.1 Резерви підвищення економічної ефективності діяльності підприємства 41
3.2 Обґрунтування доцільності реалізації пропонованих заходів..... 46
3.3 Світовий досвід управління підприємством та шляхи підвищення економічної ефективності 51
ВИСНОВКИ 56
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ…… 58

ВСТУП

Актуальність теми. Економічна ефективність діяльності підприємства, в сучасних ринкових умовах має одну з головних ролей, що сприяє успішному функціонуванню й розвитку підприємства. В умовах високого рівня конкуренції, невизначеності, кризових явищ, наявності політичних та економічних проблем в країні, військової агресії та через неузгодженість рішень на рівні керівництва. Необхідність підвищення ефективності підприємства полягає у формуванні нових цілей, засад та принципів діяльності, задоволення потреб споживачів та розширення ринкових можливостей. Тому напрями підвищення ефективності діяльності підприємств – це, перш за все, інструмент раціонального використання його ресурсів та потенціалу. Розгляду теоретичних та практичних питань в аналізі забезпечення ефективності функціонування підприємств та удосконалення його організаційно-економічного механізму приділяли увагу вітчизняні та зарубіжні науковці: П. Друкер, М. Майєр, В. Петі, С. В. Войтко, О. А. Гавриш, В. Г. Герасимчук, А. В. Дейнеко, А. І. Ільїна, В. Ковальов, А. Ярославький, Л. Мельник, А. Карінцева, Р. В. Андрійчук, Р. Беннет, П. Ю. Буряк, О. Г. Гупало, О. О. Воронін, Ф. В. Зинов'єв, Н. В. Савенко, О. М. Савіна, С. Н. Немирович та інші. В їхніх працях висвітлені основні питання, пов'язані з ефективністю, методами оцінки та покращення стану підприємств, запропоновано методи розрахунку економічної ефективності.

Мета роботи - дослідження теоретичних і практичних аспектів підвищення економічної ефективності діяльності підприємства АТ «Фармак» й формування напрямів удосконалення організаційно-економічного механізму забезпечення ефективності діяльності підприємства.

Завдання роботи:

– розглянути сутність та основні підходи до управління ефективністю діяльності підприємства;

– визначити методику оцінки економічної ефективності діяльності підприємства;

– розглянути організаційно-економічну характеристику підприємства;

– провести дослідження системи управління ефективністю діяльності підприємства;

– провести аналіз ефективності діяльності підприємства;

– визначити резерви підвищення економічної ефективності діяльності підприємства;

– надати обґрунтування доцільності реалізації пропонованих заходів

– проаналізувати світовий досвід управління підприємством та шляхи підвищення економічної ефективності.

Об'єкт дослідження – процеси забезпечення ефективності функціонування організаційно-економічного механізму фінансово-господарської діяльності АТ «Фармак».

Предмет дослідження – сукупність напрямів підвищення та забезпечення ефективності фінансово-господарської діяльності АТ «Фармак» на основі удосконалення функціонування його організаційно-економічного механізму.

Методи дослідження. У процесі виконання роботи застосовувалися загальні та специфічні наукові методи: економічний та фінансовий аналіз, статистичний, графічний, групування, економіко-статистичний, методи аналізу та синтезу, метод узагальнення результатів дослідження. Також використані методи теорії пізнання, які допомогли розглянути та охарактеризувати суть, значення та особливості формування організаційно-економічного механізму ефективного управління підприємством, а також дослідити наукові підходи щодо ефективності його фінансово-господарської діяльності.

Інформаційна база дослідження: законодавчі та нормативно-правові акти, статистичні та аналітичні матеріали Національного банку України, монографії з теми дослідження, підручники, наукові статті вітчизняних та зарубіжних вчених, довідкова література, ресурси мережі Internet.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

1.1 Сутність та основні підходи до управління ефективністю діяльності підприємства

Економічна ефективність господарської діяльності підприємства є однією з найважливіших категорій економічної науки та ключовим елементом господарської практики. Вона розглядає сукупність зв'язків та взаємовідносин щодо результатів діяльності підприємства на ринку та витрат, які підприємство понесло під час виробництва[16].

Існують різні підходи до визначення сутності економічної ефективності діяльності підприємства. Визначення дефініції «економічна ефективність» представлено в таблиці 1.1:

Таблиця 1.1

Визначення дефініції «економічна ефективність» згідно різних джерел

Джерело	Трактування
1	2
П. Друкер[55]	Сукупність різних соціально-економічних процесів і явищ, пов'язаних з досягненням результату й раціональним використанням ресурсів.
Б. Голд, С. Ейлон, Ю. Сьозан[55]	Продуктивність, що визначається як відношення випуску до витрат
А.М. Матлін[33]	В загальному вигляді виражається як відношення результатів виробництва до ресурсів необхідних для їх досягнення.
Д. Скотт Сінк[64]	Ступінь досягнення системою визначених перед нею цілей, ступінь завершення необхідної роботи
В. Батрасов[45]	Виражає виробничі відносини, що формуються між людьми з приводу результативного господарювання на базі суспільної власності й планомірного користування ресурсами
А. Карінцева[19]	Відношення результату до витрат, які забезпечують його

	отримання
Р. Андрійчук[15]	Відношення між отриманими результатами виробництва - продукцією та послугами, з одного боку, і витратами праці й засобів виробництва - з іншого
Г. Савіна[49]	Зростання продуктивності праці внаслідок скорочення затрат живої уречевленої праці на випуск одиниці продукції, зростання осягів виробництва й підвищення його рентабельності
А. Ярославський[63]	Результат фінансово-економічної діяльності підприємства, який повністю покриває витрати на її здійснення і містить чистий прибуток, що залишається для розвитку підприємства
Л. Мельник[19]	Вид ефективності, що характеризує результативність діяльності економічних систем (підприємств, національної економіки тощо)
Н. Савенко[48]	Результати виробничої діяльності, що виражаються у вигляді співвідношення між її підсумками та витратами ресурсів
Великий економічний словник	Результативність економічної діяльності, економічних програм, заходів, що характеризуються відношенням отриманого економічного ефекту, результату до витрат факторів, ресурсів, які обумовили отримання даного результату, досягнення найбільшого обсягу виробництва з використанням ресурсів певної вартості.

Розроблено автором на основі [15,19,45,48,49,55,63,64]

Отже, можна стверджувати, що економічна ефективність – співвідношення отриманого результату до витрат та є лише вираженням, коефіцієнтом, який характеризує міру віддачі від вкладених коштів.

В загальному оцінка ефективності зводиться до оцінювання діяльності підприємства. На основі закордонного досвіду оцінки ефективності діяльності підприємств, можна використовувати методику «Концепція трьох «Е» (economy, efficiency and effectiveness) – модель економічності, ефективності та результативності діяльності, яка і є рушійною силою ефективного функціонування підприємств на ринку[12]. Методика «Концепція трьох «Е» представлена в табл. 1.2:

Таблиця 1.2

Методика «Концепція трьох «Е»

Складові	Характеристика
1	2
Економічність	використання належної кількості ресурсів відповідної якості у необхідному місці, в належний час, за розумну ціну – тобто правильне витрачання
Ефективність	співвідношення між продуктом у вигляді вироблених товарів або послуг та ресурсами, використаними на їх створення
Результативність	ступінь відповідності досягнутих результатів поставленій меті, погодження використаних засобів й результатів з поставленою метою

Розроблено автором на основі [12]

Можна виділити наступні особливості ефективності як економічної категорії:

– ефективність господарської діяльності підприємства характеризується такими фінансовими показниками, як рентабельність і прибуток, в процесі аналізу яких необхідно орієнтуватися на довгострокову перспективу розвитку підприємства;

– оцінюючи ефективність діяльності підприємств в сучасних умовах господарювання, необхідно врахувати, що вона має бути як мінімум не нижче ефективності діяльності конкурентів;

– необхідно впроваджувати систему оцінки ефективності й проведення різного роду заходів щодо підвищення економічної ефективності, з огляду на високий рівень конкуренції, в умовах якої підприємство веде свою діяльність[26].

Докладна характеристика економічної ефективності діяльності підприємства може бути представлена в розрізі її видів, в залежності від класифікаційних ознак.

Науковець Т. Романова поділяє ефективність діяльності підприємства наступним чином (табл. 1.3):

Таблиця 1.3

Ознаки економічної ефективності діяльності підприємства за Т. Романовою

Ознака	Характеристика
1	2
Внутрішня ефективність	Оцінка отриманого підприємством ефекту від власної діяльності, результативність на основі співвідношення витрат та продукту результату.
Зовнішня ефективність	Відображення структури суспільних потреб, ступінь задоволення їх підприємством, рівень корисності виробленого продукту, частка підприємства на ринку та його потенційні можливості
Динамічна ефективність	Основний спосіб підтримки високої конкурентоспроможності підприємства протягом тривалого часу. Передбачає досягнення більш високих результатів за рахунок гнучкого управління ресурсами і зміни технології в довгостроковому періоді.
Статична ефективність	Основна форма оцінки на короткому відрізку часу, коли вирішуються тактичні й оперативні питання, що виключають повноцінне якісне оновлення виробничої бази

Розроблено автором на основі [57]

О. Романова зазначає, що у практичній діяльності трапляються випадки, коли цілі зовнішньої та внутрішньої ефективності вступають в протиріччя. Розширення номенклатури продукції і послуг може обумовити не лише зростання обсягів продажів, але й одночасне зростання витрат, знижуючи ефективність використання ресурсів[57].

Найбільш загальною класифікаційною ознакою за якою ефективність поділяється на окремі види, є розподіл ефективності при оцінюванні результатів діяльності. В ній виділяється організаційна, економічна й соціальна ефективність.

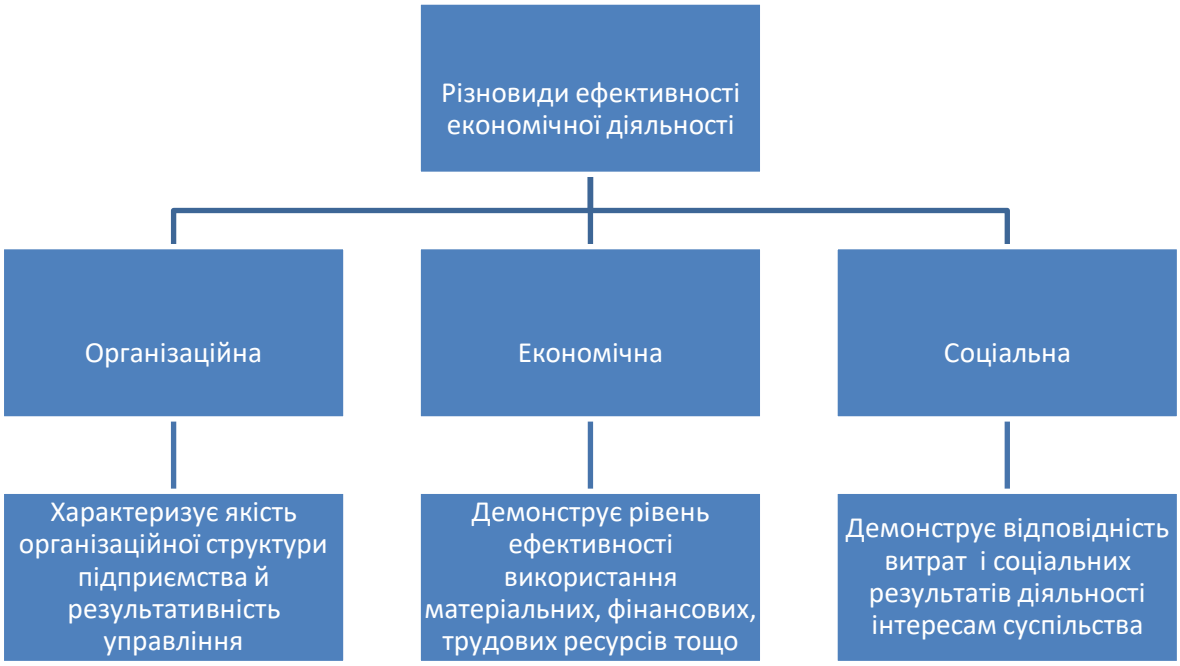

Рис. 1.1 Різновиди ефективності економічної діяльності підприємства

Різновиди ефективності діяльності підприємства, зображені на рис. 1.1, безпосередньо пов'язані між собою. Зростання економічної ефективності обумовлює зростання її інших видів; соціальна ефективність об'єднує ознаки економічної й організаційної ефективності і спрямована на повне задоволення потреб робітників[60].

В залежності від напрямку дії всі фактори можуть бути об'єднані у 2 групи – позитивні та негативні. Позитивні – фактори, вплив яких покращує показники діяльності підприємства, а негативні – навпаки його погіршують[42].

В залежності від місця виникнення фактори можна класифікувати на зовнішні та внутрішні. Внутрішні фактори (внутрішнє середовище) залежать від діяльності підприємства, тобто саме підприємство їх породжує. Зовнішні поділяються на фактори прямого й непрямого впливу та залежать від оточуючого середовища (вплив держави, міжнародні події діяльність конкурентів, тощо)[34].

Фактори впливу на економічну ефективність підприємства представлені в табл. 1.4:

Таблиця 1.4

Фактори впливу на економічну ефективність підприємства

Фактори впливу		
Зовнішні		Внутрішні
Прямого впливу	Непрямого впливу	Стан технологічної бази виробництва, інноваційні процеси
Законодавча політика держави	Політична ситуація	Рівень організації виробничого процесу та прибутковості підприємства
Непередбачені дії органів державного й місцевого самоврядування	НТП	Стратегія розвитку, оперативне й тактичне планування
Відносини з контрагентами	Економічна ситуація в галузі та в країні	Забезпечення ресурсами та ефективність їх використання
Конкуренція	Ринкова кон'юктура	Якість та конкурентоспроможність продукції
Податкова система	Міжнародні події	Обсяги реалізації
Рівень злочинності	Геологічні та кліматичні умови	Продуктивність праці та система мотивації

Розроблено автором на основі [1,5,9]

Представлені в таблиці фактори, впливають на процес прийняття управлінських рішень та визначають його етапи й характер. На кожному етапі існують різноманітні види ризиків, які необхідно враховувати й оптимізувати їх рівень, що дасть змогу прийняти ефективніші рішення з меншими витратами ресурсів[6]. Такий підхід підвищує рівень економічної ефективності діяльності підприємства.

В процесі здійснення контролю ефективності економічної діяльності підприємства необхідно проаналізувати показники фінансово-господарської

діяльності, визначати місце підприємства на ринку й шукати можливості його подальшого розвитку з врахуванням всіх факторів впливу[8].

Основні підходи до управління ефективністю діяльності підприємства включають наступні (табл. 1.5):

Таблиця 1.5

Основні підходи до управління ефективністю діяльності підприємства

Підхід	Характеристика
1	2
Стратегічне управління:	Визначення чіткої стратегії розвитку. Аналіз зовнішнього середовища та внутрішніх ресурсів. Синергія між стратегією та діяльністю підприємства
Фінансове управління	Бюджетування та планування фінансових ресурсів. Ефективне управління обіговим та сталим капіталом. Оцінка фінансового ризику та прийняття заходів для його зменшення
Операційне управління:	Вдосконалення бізнес-процесів та оптимізація виробничих операцій. Забезпечення якості продукції чи послуг. Управління ланцюгом постачання та логістикою.
Маркетинг та продажі	Аналіз ринку та конкурентоспроможність продукції чи послуг. Реклама та маркетингові стратегії. Забезпечення клієнтської лояльності
Інновації, дослідження та розвиток	Впровадження нових технологій та інновацій. Активний пошук можливостей для розвитку та вдосконалення продукції чи послуг
Система контролю та внутрішнього аудиту	Встановлення ефективних систем контролю та внутрішнього аудиту. Спостереження за фінансовою звітністю та процесами управління

Розроблено автором на основі [6,12,24]

Таким чином можна зробити висновок, що управління економічною ефективністю діяльності підприємства є ключовим аспектом його успішності та

стійкості на ринку. Сутність управління економічною ефективністю полягає в оптимальному використанні ресурсів для досягнення стратегічних цілей та задоволення потреб зацікавлених сторін. Ефективне управління вимагає комплексного підходу та врахування взаємодії різних факторів.

1.2 Методика оцінки економічної ефективності діяльності підприємства

Оцінка економічної ефективності діяльності підприємства включає в себе визначення того, наскільки успішно використовуються ресурси для досягнення мети та забезпечення прибутковості[26]. Існує кілька методик для оцінки економічної ефективності, основні з яких представлені в табл. 1.6:

Таблиця 1.6

Методики оцінки економічної ефективності

Методика	Характеристика
1	2
Фінансові показники	
Прибутковість	Прибутковість різних компонентів діяльності, таких як рентабельність продукції, активів, капіталу
Рентабельність витрат	Визначення ефективності витрат на виробництво продукції чи надання послу
Фінансовий звіт	
Баланс	Оцінка фінансового стану підприємства на конкретний період часу.
Звіт про прибутки і збитки	Визначення доходів та витрат підприємства.
Методика аналізу вартості	
Аналіз вартості продукції	Визначення вартості виробництва та розподілу витрат.
Аналіз вартості послуг	Визначення вартості надання послуг та забезпечення їх прибутковості.
Внутрішні показники оцінки	
Показники рентабельності проектів	NPV (чиста приведена вартість), IRR (внутрішня норма прибутку), PI (індекс прибутковості).

Показники оборотності активів	Оборотність запасів, капіталу тощо.
Ефективність виробничих процесів	
Оцінка продуктивності	Вимірювання витрат на виробництво одиниці продукції чи надання послуг.
Контроль якості	Визначення ступеня відповідності якості продукції чи послуг вимогам споживачів.
Бюджетування та відстеження виконання планів	
Бюджетні показники	Порівняння фактичних показників з плановими, виявлення відхилень та аналіз їх причин
Відстеження ключових показників продуктивності (KPI)	Визначення та моніторинг ключових показників, які відображають ефективність діяльності

Розроблено автором на основі [32,37,48]

Ці методи допомагають здійснювати комплексний аналіз економічної ефективності підприємства та приймати обгрунтовані рішення для оптимізації діяльності та підвищення її результативності.

В процесі оцінки економічної ефективності діяльності підприємства важливу роль мають показники ліквідності й платоспроможності.

Платоспроможність – здатність підприємств сплачувати за своїми зобов'язаннями, що вже настали і потребують негайного погашення, за рахунок грошей на рахунках у банку або в готівці[50].

Показники ліквідності характеризують платоспроможність підприємства в більш широкому розумінні. Серед них найбільше значення мають величини співвідношень частини активів, що можуть бути реалізовані в певний строк, до суми зобов'язань, які за той самий час мають бути сплачені.

Аналіз ліквідності балансу підприємства полягає в порівнянні статей активу зі статтями пасиву. Якщо активів вистачає, то баланс єліквідним і підприємство платоспроможне і навпаки[13].

Активи підприємства, в залежності від їх ступеня ліквідності, тобто здатності та швидкості перетворення в грошові кошти, можна умовно поділити на групи:

– найбільш ліквідні активи (А1) – сума грошових коштів підприємства на поточному, валютному та інших рахунках у банку, у касі, короткострокові фінансові вкладення, що можна використати для здійснення поточних розрахунків негайно.

– активи, що швидко реалізуються (А2) (для їх перетворення у наявні кошти потрібний деякий час) – це дебіторська заборгованість, платежі по якій очікуються протягом 1 року після звітної дати, інші оборотні активи.

– активи, що повільно реалізуються (А3) (найменш ліквідні активи) – запаси та витрати.

– активи, що важко реалізуються (А4) – активи, призначені для використання в господарській діяльності протягом тривалого часу[17].

Пасиви балансу, в залежності від ступеня зростання строків погашення зобов'язань групуються наступним чином:

– найбільш строкові зобов'язання (П1) – кредиторська заборгованість, позики для працівників, інші короткострокові пасиви.

– короткострокові пасиви (П2) – короткострокові позикові кредити банків та інші позики, що підлягають погашенню протягом 1 року після звітної дати.

– довгострокові пасиви (П3) – довгострокові кредити банків, позикові кошти та інші довгострокові пасиви.

– постійні пасиви (П4) – власний капітал підприємства – статті розділу I пасиву балансу[17].

Під час аналізу ліквідності підприємства використовуються такі відносні показники:

– коефіцієнт абсолютної ліквідності. Визначається відношенням найбільш ліквідних активів до поточних зобов'язань підприємства. Він є найбільш жорстким критерієм платоспроможності й ліквідності підприємства і

демонструє, яку частину короткострокової заборгованості воно здатне погасити в поточний момен або в найближчий час[16].

Достатнім вважається показник коефіцієнта абсолютної ліквідності не нижче 0,2. Це означає, що підприємство може погасити в поточний момент всі свої короткострокові борги на 20% і платоспроможність вважається нормальною. В іноземній практиці, в країнах зі стабільною економікою, вважається достатнім, щоб коефіцієнт абсолютної ліквідності мав будь- яке позитивне значення до 0,01[8].

– коефіцієнт швидкої (проміжної) ліквідності. Обраховується відношенням суми грошових коштів, короткострокових фінансових вкладень та заборгованості дебіторської до поточних зобов'язань. Допомагає оцінити можливість підприємства погасити короткострокові зобов'язання у випадку його критичного стану. Його птимальне значення складає 0,7-0,8[13].

– узагальнюючим показником ліквідності є коефіцієнт поточної ліквідності (також має назву коефіцієнт покриття, коефіцієнт загальної ліквідності, коефіцієнт загальної платоспроможності). Обчислюється відношенням поточних активів до поточних зобов'язань. Вимірює загальну ліквідність і демонструє, в якій мірі поточні зобов'язання забезпечені поточними активами, тобто скільки грошових одиниць поточних активів припадає на одну грошову одиницю поточних зобов'язань. Оптимальне значення цього коефіцієнта 1, 5-2,5[26].

Орієнтовне значення показника підприємство може встановлювати самостійно, виходячи з умов господарювання і в залежності від щоденної потреби підприємства у вільних грошових ресурсах.

Якщо цей показник дуже високий, це може бути пов'язано з надплановою завантаженістю складів готовою продукцією, надлишковими виробничими запасами, невиправданим зростанням дебіторської заборгованості, тобто з уповільненням обертання капіталу. Постійне зниження коефіцієнта поточної ліквідності означає зростаючий ризик неплатоспроможності[36].

Однією з найважливіших характеристик в діагностиці стану підприємства є аналіз його фінансової стійкості та визначення її типу.

Фінансова стійкість підприємства – стан фінансових ресурсів підприємства, при якому забезпечено оптимальне співвідношення власних та позикових коштів, платоспроможність підприємства і підтримується довіра кредиторів й інвесторів[41].

Для аналізу фінансової стійкості підприємства застосовуються відносні та абсолютні показники. Абсолютні показники визначення фінансової стійкості – оцінка величини джерел коштів, що будуть направлені на формування витрат і запасів. Обчислюються як різниця між величиною джерел коштів і величиною витрат і запасів[13].

За рівнем покриття різних видів джерел суми витрат і запасів розрізняються наступні види фінансової стійкості підприємства:

– абсолютна стійкість фінансового стану – власні джерела формування оборотних активів покривають витрати й запаси;

– нормальний стійкий фінансовий стан, коли втрати й запаси покриваються сумою власних джерел формування оборотних активів та довгостроковими позиченими джерелами;

– нестійкий фінансовий стан, коли витрати й запаси покриваються сумою власних джерел формування оборотних активів, короткострокових позик та кредитів, довгострокових позикових джерел;

– кризовий фінансовий стан, коли витрати й запаси не покриваються всіма видами можливих джерел їх забезпечення (позикових власних тощо), підприємство знаходиться на межі банкрутства[50].

Таким чином можна зробити висновок, що для оцінки економічної ефективності діяльності підприємства важливо враховувати специфіку та особливості конкретного підприємства. Оцінка економічної ефективності повинна бути спрямована на досягнення конкретної мети - збільшення прибутку, зниження витрат, інші стратегічні цілі. Методика повинна бути адаптованою до змін в умовах діяльності підприємства та змін в економічному

середовищі загалом. Оцінка економічної ефективності повинна бути цілеспрямованою, аналітичною та придатною для використання в управлінській практиці

РОЗДІЛ 2
ДІАГНОСТИКА ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА АТ «ФАРМАК»

2.1 Організаційно-економічна характеристика підприємства

АТ «Фармак» було засновано в 1925 році. Початком його історії стало заснування Київського заводу з виробництва синтетичних лікарських засобів імені М. В. Ломоносова. В 1991 році завод стає акціонерним товариством і отримує нову назву – АТ «Фармак»[40].

Юридична адреса підприємства 04080, м. Київ, вул. Кирилівська, 63. Код ЄДРПОУ: 00481198. Керівником підприємства АТ «Фармак» є Костюк Володимир Григорович.

Основним видом діяльності підприємства є виробництво фармацевтичних препаратів і матеріалів. Крім того підприємство здійснює наступні види діяльності:

46.46 – Оптова торгівля фармацевтичними товарами;

46.90 – Неспеціалізована оптова торгівля;

47.73 – Роздрібна торгівля фармацевтичними товарами в спеціалізованих магазинах;

36.00 – Забір, очищення та постачання води[40].

АТ «Фармак» спеціалізується на розробці, виробництві та реалізації лікарських засобів широкого переліку, зокрема генеричних препаратів та препаратів добре вивченого медичного застосування, імунобіологічних препаратів, БАД тощо (рис. 2.1):

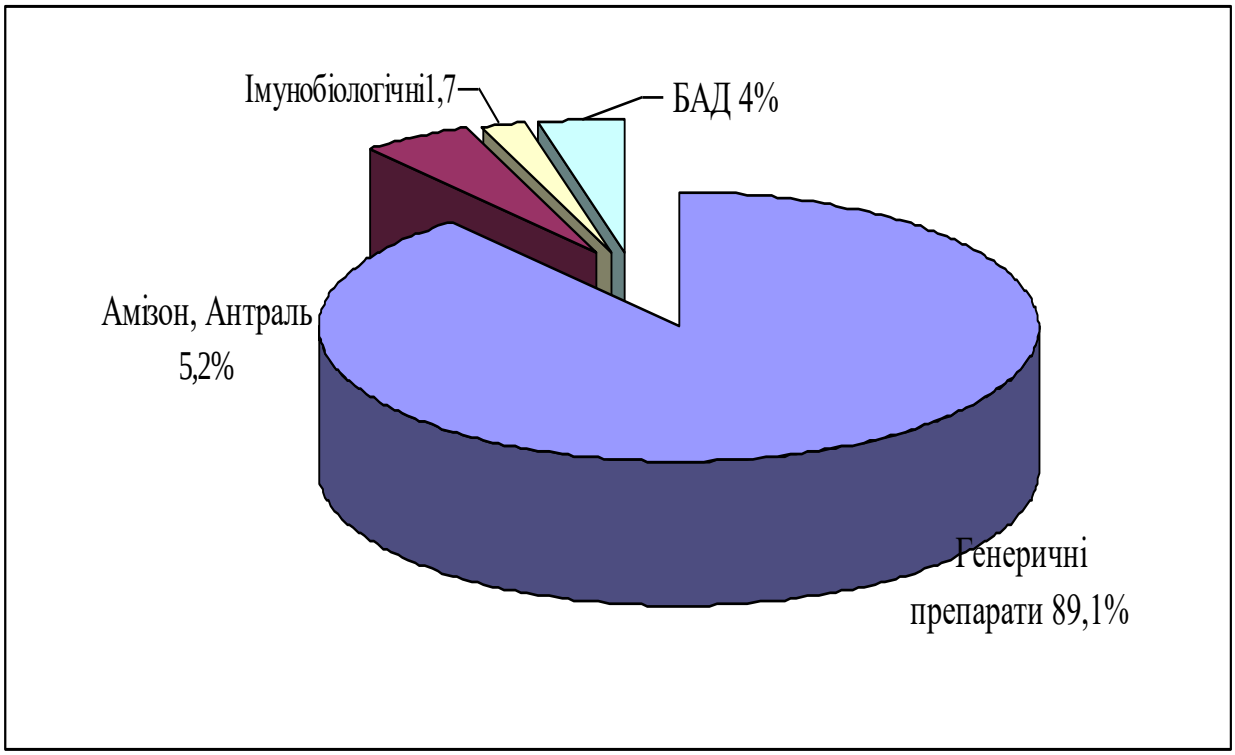

Рис. 2.1 Структура асортименту АТ «Фармак»

Найбільші продажі АТ «Фармак» припадають на вересень та 4 квартал року, головним чином за рахунок таких факторів:

– збільшення запасів на складах перед початком сезону респіраторних захворювань і у період Нового Року та новорічних свят;

– збільшення продажів продукції підприємства в період загострення респіраторних захворювань та грипу.

Продукція АТ «Фармак» розподіляється за основними ринками збуту наступним чином:

– внутрішній ринок України 75,7% від загальних продаж,

– на експорт 24,3% від загальних продаж[40].

Продукція реалізовується у більш ніж 20 країн, найбільшу частку відвантажень складають ринки країн СНД, а саме – Казахстан, Молдова і Узбекистан. Важливим для збуту є європейський ринок, зокрема, ринки Польщі та Німеччини. Збільшується обсяг продажів на ринках Туреччини, Таїланду, Іраку, Австралії тощо[40].

Структура експорту АТ «Фармак» представлена на рис. 2.2:

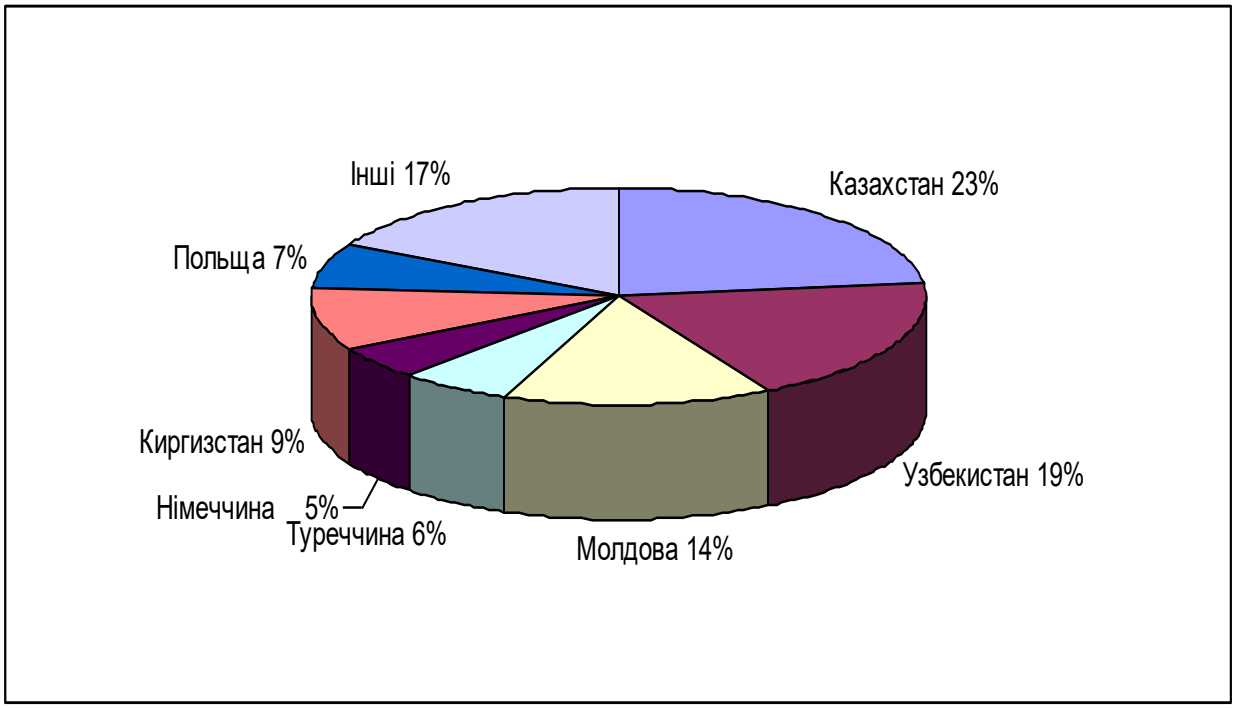

Рис. 2.2 Структура експорту АТ «Фармак»

АТ «Фармак» має складну розгалужену організаційну структуру управління підприємством. Для неї характерна трирівнева модель, яка містить у собі такі управлінські структури: загальні збори, наглядова рада, генеральний директор:

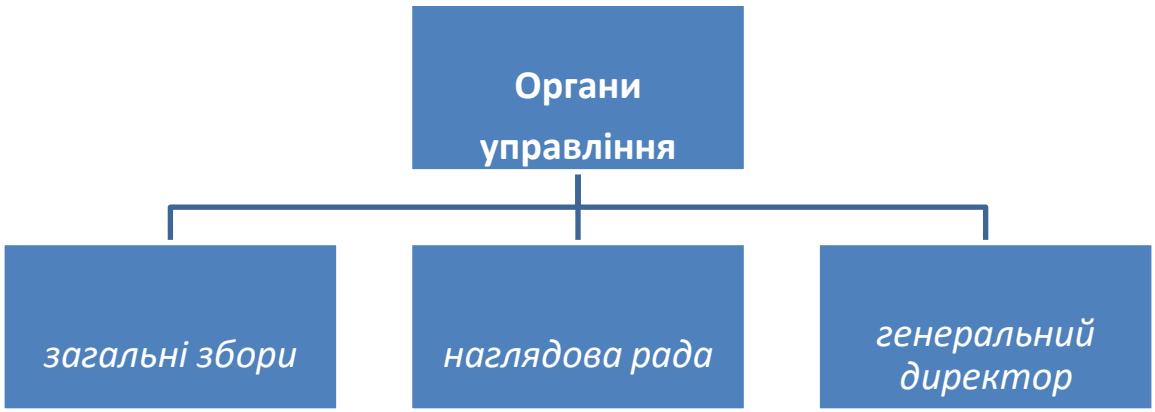

Рис. 2.3 Органи управління АТ «Фармак»

Організаційна структура АТ «Фармак» передбачає розділення повноважень та передачу відповідальності за прийняття рішень за функціями по вертикалі. Більш детально структура АТ «Фармак» представлена в Додатку А.

В управлінській системі АТ «Фармак» є підрозділи, що забезпечують реалізацію таких основних функцій його діяльності:

– Розробка нових лікарських препаратів і впровадження у виробництво сучасних технологій;

– Клінічні випробування та фармнагляд;

– Виробництво, контроль та нагляд за якістю продукції, що випускається;

– Маркетинг, розповсюдження на ринку та реалізація;

– Будівництво, оновлення та розширення виробничих фондів[40].

Загальна кількість штатних працівників АТ «Фармак» щорічно зростає. Кадрова політика підприємства базується на принципах прозорості, послідовності та комплексності методів роботи, дотримання справедливості, соціальної відповідальності і вимог трудового законодавства України. Метою кадрової політики ПАТ «Фармак» є залучення висококваліфікованих спеціалістів, постійне підвищення їхньої професійної майстерності та забезпечення привабливих умов праці для підтримки конкурентоспроможності та сталого розвитку підприємства.

Місією АТ «Фармак» є виготовлення доступних, сучасних та дієвих лікарських засобів, допомагаючи людині бути здоровою та щасливою[59].

АТ «Фармак» розглядає дослідження та розробки як ключовий фактор розвитку підприємства та поповнення портфелю продуктів новими сучасними ліками. Лабораторії підприємства оснащенні високотехнологічним обладнанням провідних світових виробників.

Окрема увага приділяється розвитку сучасних технологічних платформ із створення готових лікарських засобів, таких як емульсії, м'які желатинові капсули, суспензії, ліофільні препарати низькодозовані композиції, тощо.

На підприємстві впроваджено інтегровану систему управління бізнесом на засадах належних практик фармацевтичної діяльності (GxP), міжнародних стандартів ISO 45001, ISO 13485, ISO 14001, ISO 9001, ISO 22000, ISO 50001, чинних нормативно-правових документів, застосовних до діяльності та Цілей Глобального договору ООН, що є запорукою успіху та визнання АТ «Фармак» на національному та міжнародному рівнях[59].

Стратегічними цілями підприємства АТ «Фармак» є наступні:

Рис. 2.4 Стратегічні цілі АТ «Фармак»

Отже, АТ «Фармак» є лідером на фармацевтичному ринку України. Підприємство має надійні зв'язки з постачальниками і добре забезпечене сировиною, що дозволяє успішно просувати свою продукцію на ринок

фармацевтичних препаратів. Підприємство має свою мету, стратегію та завдання, які допоможуть втримати лідируючу позицію протягом наступних років.

2.2 Дослідження системи управління ефективністю діяльності підприємства

АТ «Фармак» продовжує утримувати лідерство на вітчизняному ринку лікарських засобів вже 11 років поспіль. АТ «Фармак» є лідером на фармацевтичному ринку України за обсягами продажів лікарських засобів у грошовому виразі з часткою ринку 5,6%[7].

Проведення комплексного дослідження системи управління ефективністю діяльності підприємства є важливим, насамперед, через можливість реально оцінити конкурентоспроможність, а також проаналізувати майновий стан, ліквідність, платоспроможність та фінансову стійкість і, за необхідності своєчасно вжити комплекс заходів щодо запобігання банкрутства[43].

Почнемо аналіз фінансового стану АТ «Фармак» з оцінки рівня та динаміки показників фінансових результатів підприємства див. табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Аналіз фінансових результатів АТ «Фармак» за 2021-2022 рр.

Показник	2021 р.	2022 р.	Відх.	
	тис. грн.	тис. грн.	Абс. тис. грн.	Відн.,%
1	2	3	4	5
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	5623587,2	6693149,1	1069561,9	19
Собівартість продукції реалізованої	2638344,5	2996029,3	357684,8	14
Прибуток від реалізації валовий	2985242,7	3697119,8	711877,1	24
Витрати адміністративні	513945,3	600792,5	86847,2	17
Витрати на збут	1203732,2	1361456,8	157724,6	13
Інші доходи операційні	8174,1	22632,5	14458,4	177

Інші витрати операційні	211488,2	448379,8	236891,6	112
Прибуток від діяльності операційної	1064240,1	1309123,2	244883,1	23
Прибуток від участі в капіталі	1485,0	4361,5	2876,5	194
Інші доходи фінансові	3335,2	10846,0	7510,8	225
Фінансові витрати	55528,0	56570,8	1042,8	2
Інші витрати	91645,4	77366,3	-14279,1	-16
Прибуток до оподаткування	921886,9	1190393,6	268506,7	29
Податок на прибуток	168103,1	267394,6	99291,5	59
Чистий прибуток	753783,8	922999,0	169215,2	22

Розроблено автором на основі даних підприємства

За даними табл. 2.1 можна зробити висновок, що чистий дохід від реалізації продукції на АТ «Фармак» зріс на 19%, що складає 1069561,9 тис. грн. Така сама динаміка спостерігається за показником прибуток до оподаткування та чистий прибуток, який збільшився відповідно на 29% та 22%. Це насамперед відбувалось через збільшення виручки від реалізації продукції та скорочення інших витрат підприємства на 16%.

Розрахуємо величину чистих активів та забезпечення ними зобов'язань підприємства АТ «Фармак».

Чисті активи – сума активів підприємства за вирахуванням суми його зобов'язань[58]. Цей показник дозволяє визначити приблизну вартість підприємства у випадку його негайної ліквідації. При цьому ринкова вартість деяких активів може бути заниженою або завищеною в порівнянні з балансовою вартістю.

Якщо вартість чистих активів нижче або дорівнює нулю, це свідчить про великий ризик кредитування підприємства, адже у разі визнання його банкрутом не всі вимоги зацікавлених сторін будуть задоволеними[62].

Розрахунок величини чистих активів АТ «Фармак» представлено в таблиці 2.2:

Таблиця 2.2

Розрахунок чистих активів АТ «Фармак» за 2021-2022 рр.

Показник	2021 р.	2022 р.
	тис. грн.	тис. грн.
1	2	3
Активи		
Активи нематеріальні	79505,8	104299,8
Засоби основні	1784148,3	2030506,5
Будівництво незавершене	380746,3	409682,9
Фінансові інвестиції довгострокові	3562,9	6761,7
Інші необоротні активи	238091,7	148530,8
Запаси	967501,7	1156453,1
Заборгованість дебіторська	1234101,0	1399883,1
Поточні фінанс.інвестиції	0	22519,2
Кошти грошові	48422	59341,7
Інші оборотні активи	1365,1	741,4
Всього активи	4737444,8	5338720,2
Пасиви		
Довгострокові зобов'язання тазабезпечення	324854,2	123899,6
Кредити короткострокові	466435,2	389791,6
Заборгованість кредиторська	1050670,5	1043541,4
Забезпечення поточні	38006,1	29718,7
Поточні зобов'язання інші	10543,5	45404,7
Всього пасиви	1890509,5	1632356,0
Чисті активи	2846935,3	3706364,2

Розроблено автором на основі даних підприємства

За даними таблиці 2.2 можна побачити, що величина чистих активів підприємства АТ «Фармак» протягом 2021-2022 років має позитивне значення та стабільно збільшується, що є позитивною тенденцією в роботі підприємства.

Розрахунок забезпечення чистими активами зобов'язань підприємства АТ «Фармак» представлено в таблиці 2.3:

Таблиця 2.3

Розрахунок забезпечення зобов’язань чистими активами підприємства АТ «Фармак» за 2021-2022 рр.

Показник	2021 р.	2022 р.
1	2	3
Активи чисті (тис. грн.)	2846935,3	3706364,2
Тривалість інкасації дебіторської заборгованості (дн)	72,2	73,6
Тривалість оборотності заборгованості кредиторської	36,5	31,3
Коефіцієнт співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості	0,55	0,47
Коефіцієнт покриття чистими активами зобов’язань	1,5	2,3
Коефіцієнт покриття чистими активами кредиторської заборгованості	2,7	3,6

Розроблено автором на основі даних підприємства

Згідно представлених в табл. 2.3 результатів, можна зробити висновок, що АТ «Фармак» у разі необхідності може розрахуватися за всіма своїми зобов’язаннями, що є позитивним показником. Коефіцієнт покриття чистими активами кредиторської заборгованості демонструє, що величина чистих актів в кілька разів перевищує розмір кредиторської заборгованості, що свідчить, що у разі негайної вимоги кредиторів АТ «Фармак» може з ними розрахуватися в повній мірі.

Показник співвідношення дебіторської й кредиторської заборгованості демонструє якість комерційного кредитування підприємства[60]. Оскільки значення цього показника є нижчим за нормативне це свідчить про неефективну політику комерційного кредитування АТ «Фармак», що своєю чергою свідчить, що дебітори заборгували підприємству більше, ніж воно отримало від постачальників.

Проведемо аналіз ліквідності балансу АТ «Фармак». Для проведення аналізу ліквідності балансу підприємства статті активів групуються за ступенем ліквідності – від найбільш швидкоперетворюваних у гроші до найменш. Пасиви групуються по терміновості оплати зобов'язань (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Баланс ліквідності АТ «Фармак» за 2021-2022 рр., тис. грн.

Активи		2021 р.	2022 р.
	1	2	3
А1	найбільш ліквідні	48422,0	81860,9
А2	менш ліквідні активи	1234101,0	1399883,1
А3	повільноліквідні активи	971923,7	1164167,4
А4	важколіквідні активи	2486055,0	2699781,7
	Баланс	4740501,7	5345693,1
	Пасиви		
П1	термінові платежі	801698,7	866710,9
П2	зобов’язання короткострокові	763956,6	641745,5
П3	зобов’язання довгострокові	324854,2	123899,6
П4	власні та прирівняні до них джерела	2849992,2	3713337,1
	Баланс	4740501,7	5345693,1

Розроблено автором на основі даних підприємства

Для визначення ліквідності балансу необхідно порівняти підсумки з кожної групи активів і пасивів. Баланс вважається абсолютно ліквідним, якщо виконуються умови: А1 > П1, А2 > П2, А3 > П3, А4 < П4[41].

За даними таблиці 2.4 можна побачити, що ці співвідношення порушуються: найбільш ліквідні активи в 2021 році менше, ніж термінові платежі на 753276,7 тис. грн. в 2022 році ця тенденція зберігається, найбільш ліквідні активи менше на 784850,0 тис.грн. за термінові платежі.

Недостача коштів однієї групи активів компенсується у вартісній формі лишком іншої, при чому менш ліквідні активи заміняються більш ліквідними[43].

Розрахунок коефіцієнтів ліквідності АТ «Фармак» представлено в таблиці 2.5:

Таблиця 2.5

Динаміка показників ліквідності АТ «Фармак» за 2021-2022 рр.

Показник	Формула	Нормативне значення	2021 р.	2022 р.
1	2	3	4	5
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	А1/П1+П2	0,25-0,35	0,03	0,05
Коефіцієнт поточної ліквідності	А1+А2/П1+П2	0,7-0,85	0,82	0,99
Коефіцієнт загальної ліквідності	А1+А2+А3/П1+П2	1,5-2,5	1,4	1,7

Розроблено автором на основі даних підприємства

За даними табл. 2.5 можна зробити висновок, що динаміка коефіцієнтів ліквідності АТ «Фармак» є неоднозначною. Протягом 2021-2022 р. значення коефіцієнта абсолютної ліквідності зросло з 0,03 до 0,05, проте він не досягає нормативного значення.

Значення коефіцієнта поточної ліквідності перебуває в межах норми, а в 2022 р. перевищує його. Це свідчить про позитивні зміни в роботі АТ «Фармак».

Значення показника коефіцієнта загальної ліквідності в 2022 році збільшилось з 1,4 до 1,7, що є позитивною тенденцією.

Для оцінки платоспроможності на підприємстві складається платіжний баланс (табл. 2.6):

Таблиця 2.6

Платіжний баланс АТ «Фармак», тис. грн.

Актив		
Наявні кошти для покриття заборгованості	2021 р.	2022 р.
1	2	3
Грошові кошти і їх еквіваленти	48422,0	59341,7
Розрахунки з дебіторами	1234101,0	1399883,1

Разом	1282523,0	1459224,8
Сальдо		
Баланс	1282523,0	1459224,8
Пасив		
Негайні та інші платежі		
Заборгованість по позикам	466435,2	389791,6
Заборгованість по кредиторам	801698,7	866710,9
Разом	1268133,9	866710,9
Сальдо	14389,1	202722,3
Баланс	1282523,0	1459224,8

Розроблено автором на основі даних підприємства

Оскільки сальдо платіжного балансу знаходиться в пасиві, це свідчить про платоспроможність АТ «Фармак». Оцінка рівня платоспроможності дається за даними балансу на основі характеристики ліквідності оборотних коштів, тобто з урахуванням часу, необхідного для їх перетворення у готівку.

Існує три рівні платоспроможності підприємства, оцінка яких проводиться за допомогою коефіцієнтів: грошова, розрахункова та ліквідна[37]. Динаміка кожного з цих коефіцієнтів представлена в табл. 2.7:

Таблиця 2.7

Динаміка показників платоспроможності АТ «Фармак»

Показник	Нормативне значення	2021 р.	2022 р.
1	3	4	5
Коефіцієнт грошової платоспроможності	0,2-0,3	0,031	0,039
Коефіцієнт розрахункової платоспроможності	0,8-1,0	1,44	1,75
Коефіцієнт ліквідної платоспроможності	2,0-3,0	1,19	1,62

Розроблено автором на основі даних підприємства

За даними табл. 2.7 можна зробити висновок, що показники платоспроможності АТ «Фармак» не мають однозначної динаміки. Коефіцієнт

грошової платоспроможності протягом 2021-2022 рр. зріс з 0,031 до 0,039. Така сама тенденція спостерігається в динаміці зміни коефіцієнта ліквідної платоспроможності. Ці показники не досягають нормативного значення. На кінець 2022 року значення коефіцієнта розрахункової платоспроможності зросло з 1,44 до 1,75, що свідчить деякі покращення в роботі підприємства АТ «Фармак».

Отже, виходячи з розрахованих показників платоспроможності та ліквідності АТ «Фармак», можна визначити проблеми, які існують на підприємстві. Основними причинами неплатоспроможності можуть бути:

– прорахунки у вивченні міжнародних ринків продукції;

– невиконання зовнішньоекономічних контрактів за строками поставок продукції, порушення її асортименту, структури, зниження якості;

– підвищення собівартості продукції;

– втрата каналів реалізації і постійних покупців, замовників в умовах міжнародної конкуренції та через війну з РФ;

– неплатоспроможність покупців і замовників з різних причин;

– невиконання плану прибутку і нестаток власних джерел фінансування АТ «Фармак»;

– неврахування змін податкової політики;

– значне відволікання коштів у дебіторську заборгованість та надлишкові виробничі запаси.

2.3 Аналіз ефективності діяльності підприємства

На сучасному етапі АТ «Фармак» впроваджує низку заходів щодо підвищення ефективності своєї діяльності. Основними напрямами наразі є науково-дослідницька робота та розширення експорту своєї продукції на світові ринки[59].

АТ «Фармак» вкладає значні кошти в дослідницьку діяльність, що має бути високоефективним у довгостроковій перспективі. Але для розширення цієї

діяльності необхідно збільшувати фінансову базу: залучення позичкового капіталу, зростання чистого доходу та обсягів реалізації продукції.

Завдяки таким заходам АТ «Фармак» підвищує свій рейтинг кредитоспроможності, нарощує активи, утримує рентабельність на стабільно високому рівні. Важливою умовою розвитку є постійна, системна та ефективна модернізація виробництва, яка призводить до підвищення обсягів та якості виробництва, безпосередньо призводячи до зростання обсягів продажів[1].

Проведення SWOT-аналізу дозволяє визначити негативні й позитивні фактори, що впливають на діяльність підприємства як ззовні, так і з середини, допомагає правильно оцінити можливості, які відкриваються перед підприємством АТ «Фармак» в майбутньому.

SWOT-аналіз підприємства АТ «Фармак» представлено в таблиці 2.8:

Таблиця 2.8

SWOT-аналіз АТ «Фармак»

Сильні сторони	Слабкі сторони
Наявність проектів, що мають соціальне спрямування, проведення роз'яснювальних, консультаційних робіт щодо особливостей споживання фармацевтичих засобів та ліків для населення, підвищення кваліфікації працівників тощо. Значні можливості підприємства, виходячи з його обсягу та ролі у регіоні, наприклад, партнерство з громадськими організаціями, ЗМІ. Мережевий характер збуту фармацевтичих засобів та ліків підприємства	Фінансування розробок винятково за рахунок коштів підприємства. Незначний рівень співпраці з аналогічними підприємствами країни
Можливості	**Загрози**
Використання власного науково-дослідного потенціалу для забезпечення необхідного рівня інновацій і освоєння нової високотехнологічної продукції.	Відсутність планування та оцінки реалізації нових проектів та їх впливу призводить до формування хибного уявлення щодо реалізації зазначених проектів.

Створення нових та покращення існуючих взаємовідносин з підприємствами регіону, громадськими організаціями, навчальними закладами тощо. Посилення взаємодії з місцевим співтовариством і місцевою владою	Політичні та регуляторні ризики. Нестабільність політичної ситуації в Україні. Загрози, пов'язані з військовими діями

Розроблено автором на основі [6,20,24,28,40]

Перспективами розвитку АТ «Фармак» є представництво інтересів на зарубіжних фармацевтичних ринках, маркетингова діяльність, реєстрація лікарських засобів на зарубіжних ринках, організація конференцій, виставок, інших заходів[20].

Одним з основних інструментів стратегічного управління, що оцінює в комплексі внутрішні і зовнішні чинники, які впливають на розвиток підприємства є PEST-аналіз, який представлено в таблиці 2.9.

Таблиця 2.9

PEST-аналіз підприємства АТ «Фармак»

Політика (P)	Економіка (E)
Проведення політичних реформ; Зміни законодавства; Зміна політичних партій; Загроза військових дій; Державне регулювання конкуренції у фармацевтичній галузі; Сучасні світові тенденції розвитку фармацевтичноїгалузі	Економічна ситуація в країні; Зростання рівня інфляції; Динаміка курсу національної валюти; Зміна податкової політики; Скорочення рівня доходів населення; Зміни у витратах підприємства через зміну комунальних тарифів, транспортування, упаковку тощо
Соціум (S)	Технологія (T)
Зміна у базових суспільних цінностях; Зміна стилю життя; Стан довкілля; Популяризація здорового способу життя; Демографічні зміни (структура населення, темпи зростання, старіння)	Розробка нових технологій; Зміна рівня механізації виробництва; Швидкість змін й адаптації нових технологій у виробництві; Створення нових продуктів на базі інновацій

Розроблено автором на основі [10,18,20,35,44,47]

Результатом PEST-аналізу АТ «Фармак» є вибір основних факторів зовнішнього макросередовища, які формують можливості і загрози для підприємства у майбутньому. Можна зробити висновок, що:

– зміна законодавства дозволяє скористатися сприятливими можливостями для завоювання ніші на ринку, розширити сферу діяльності;

– зміна політичних партій здійснює невеликий позитивний вплив. Цей фактор є можливістю зміцнити позиції АТ «Фармак» на ринку;

– загроза бойових дій становить серйозну проблему для АТ «Фармак», оскільки у цьому випадку підприємство зазнає великих втрат і постраждає економіка України в цілому;

– економічна нестабільність в країні є загрозою для АТ «Фармак»;

– розвиток та вдосконалення технологій на підприємстві забезпечить зростання ефективності виробництва;

– зміни у базових цінностях, посилення тенденцій до здорового способу життя позитивно вплинуть на розвиток ринку фармацевтичної продукції, адже вона є корисним джерелом енергії для нормальної життєдіяльності людей;

– демографічні зміни, зокрема зростання чисельності населення, є гарною можливістю для залучення більшої кількості споживачів до продукції підприємства і збільшення частки його прибутку;

– стан довкілля в країні може бути загрозою для виробництва фармацевтичної продукції. Рівень екологічної безпеки в державі лишається незадовільним. На це впливає насиченість території промисловими та іншими екологічно небезпечними об’єктами, рівень амортизації основних фондів, що для більшості з них наближається до критичних значень, у зв’язку з чим зростає ризик виникнення аварій і катастроф техногенного походження[23].

Правильно і вчасно прийняті стратегічні рішення мають ключову роль в успішній діяльності АТ «Фармак». Саме вони мають вирішальний вплив на конкурентоспроможність продукції і підприємства в цілому.

Через війну АТ «Фармак» втратив склади у Київській області, на яких було знищено готову продукцію, сировину та пакувальні матеріали. Протягом 2022 року збитки від знищення складів, на яких зберігалася готова продукція, сировина та пакувальні матеріали, становили близько 1,5 млрд. грн.[59]. Але поступово АТ «Фармак» відновило весь асортимент продукції (близько 400 позицій). Відновлювання тривало майже 2 квартали. До кінця 2022 року на ринок було випущено 16 нових препаратів, відновлено інвестиційні проєкти[40].

Окрім того, АТ «Фармак» має намір розширювати присутність на міжнародних ринках. Підприємство має намір активно розвивати присутність у Центральній та Південній Америці.

РОЗДІЛ 3
ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА АТ «ФАРМАК»

3.1 Резерви підвищення економічної ефективності діяльності підприємства

Ринкове середовище, в якому здійснює свою діяльність АТ «Фармак» вимагає від нього безперебійного виробництва продукції і вдосконалення свого фінансового стану.

Найголовнішим способом отримання конкурентних переваг є поліпшення, модернізування та постійне підвищення ефективності діяльності підприємства[22].

До шляхів, направлених на підвищення ефективності діяльності підприємства можна віднести наступні:

– розробка ефективних методів управління діяльністю підприємства;

– підвищення інноваційно-інвестиційної діяльності;

– оптимізація поточних витрат;

– підвищення конкурентоспроможності продукції;

– модернізація та оновлення основних засобів[30].

Для покращення фінансового стану АТ «Фармак» необхідно зменшувати вихідні та збільшувати вхідні грошові потоки[32].

Рис. 3.1 Удосконалення фінансового стану підприємства

Результативним заходом для покращення фінансового стану є зростання виручки від реалізації продукції. Вона залежить від таких факторів:

– ціна одиниці продукції, що реалізується;

– обсяг реалізованої продукції[37].

Для збільшення обсягів реалізації продукції необхідно застосовувати додаткові механізми, які сприятимуть залученню нових покупців і зберігатимуть інтерес існуючої клієнтської бази:

– зростання обсягів виробництва продукції;

– скорочення залишків готової продукції на складах;

– надання знижок покупцям;

– оптимізація збутової політики;

– активна рекламна політика[43].

Для зростання розмірів вхідних грошових потоків важливий пошук зовнішніх інвесторів з метою залучення додаткових грошових коштів, що допоможе збільшити виробничу потужність шляхом модернізації матеріально-технічної бази АТ «Фармак». Основним методом зменшення розміру вихідних грошових потоків є зниження витрат на собівартість продукції. Цей результат можна досягти такими шляхами:

– придбання нового або повна модернізація існуючого обладнання;

– скорочення невиробничих витрат;

– раціональне використання сировини, у тому числі переробка відходів;

– зростання продуктивності праці шляхом заохочення працівників АТ «Фармак» преміями та відпустками за добре виконану роботу;

– скорочення витрат на збут продукції (транспортування, пакування тощо)[46].

Одним з можливих шляхів вдосконалення фінансового стану АТ «Фармак» є мобілізація внутрішніх резервів:

– проведення реструктуризації активів підприємства;

– заходи, пов'язані зі зміною структури й складу активів балансу;

– перетворення наявних матеріальних та фінансових активів АТ «Фармак» в грошову форму[53].

Внутрішні резерви підприємства складаються з явних та прихованих. Виявлення явних резервів здійснюється через ліквідацію втрат окремих видів ресурсів, перевищення норм їх витрачання.

Приховані резерви – частина капіталу, що не відображена в Балансі. Розмір прихованих резервів балансу дорівнює різниці між балансовою вартістю окремих майнових об'єктів підприємства та їх реальною вартістю[27]. Шляхами вдосконалення фінансового стану АТ «Фармак» через виявлення прихованих резервів є:

– здача в оренду або реалізація основних фондів, які не використовуються у робочому процесі;

– використання зворотного лізингу тощо[18].

Динаміка показників рентабельності активів, власного капіталу та виробничих фондів АТ «Фармак» наразі є досить нестабільною. До факторів, які сприятимуть підвищенню рівня рентабельності можна віднести наступні:

Таблиця 3.1

Фактори, які сприятимуть підвищенню рівня рентабельності

Фактори підвищення рентабельності	
Внутрішні	
1	2
Матеріально-технічні	модернізація та реконструкція матеріально-технічної бази
Організаційно-управлінські	розробка тактики й стратегії діяльності і розвитку підприємства, інформаційне забезпечення процесів ухвалення рішень
Фінансові	фінансове планування діяльності, пошук та аналіз внутрішніх резервів зростання прибутку, податкове планування
Кадрові	підвищення кваліфікації персоналу, поліпшення умов праці, організація відпочинку робітників
Зовнішні	
Ринкові	підвищення конкурентоспроможності, організація ефективної реклами
Адміністративні	оподаткування, постанови і положення, правові акти, що регламентують діяльність, підприємства, держрегулювання цін
Зовнішньоекономічні	зміна цін на продукцію в результаті інфляції

Розроблено автором на основі [3,14,28,35]

Для того, щоб діяльність АТ «Фармак» була стабільною та економічно ефективною, можна сформувати перелік методів підтримки фінансового стану:

– комплексний та безперервний аналіз стану та результатів діяльності АТ «Фармак»;

– розробка й запровадження фінансових стратегій, ефективність яких заздалегідь очевидна;

– оптимізація структури витрат і джерел їх створення;

– детальний аналіз визначення шляхів зниження собівартості продукції;

– підтримка конкурентоспроможності продукції шляхом постійного вдосконалення;

– розробка заходів з недопущення виникнення кризових ситуацій;

– оптимізація розподілу прибутку і визначення більш ефективної дивідендної політики;

– стимулювання зростання вхідних грошових потоків[39].

Комплексне виконання зазначених методів сприятиме зміцненню становища АТ «Фармак» на ринку та забезпечить позитивні довгострокові перспективи в його роботі.

Для того, щоб утримувати лідируючу позицію та залишатися конкурентоспроможним на ринку АТ «Фармак» має скерувати свою діяльність за такими напрямками:

– постійний пошук можливостей для підвищення якості продукції;

– пошук шляхів для зниження собівартості продукції;

– розширення експортної географії продукції;

– оптимізація політики швидкого збуту продукції;

– раціональне управління асортиментом продукції[44].

Для успішного просування за даними напрямками доцільно прогнозувати заходи на найближчий період часу, що допоможуть досягнути поставлених завдань. Для того, щоб виробляти продукції по нижчий собівартості, АТ «Фармак» пропонується розробити і повністю або частково замінити існуючу лінію виробництва лікарських засобів на нову, більш продуктивну і заощадити на масштабі витрат.

Раціонального управління асортиментом продукції можна досягти шляхом підвищення кваліфікації персоналу АТ «Фармак» та проведення науково-дослідних робіт. Для кращого та більш швидкого збуту можна впровадити розробку нового, більш помітного дизайну упаковки[21].

Доцільно виводити нову продукцію на європейський ринок з використанням непрямого експорту. Цей спосіб реалізації не вимагає великих капіталовкладень, адже АТ «Фармак» не створюватиме торговий капітал та не займатиметься пошуком агентів з продажу.

3.2 Обґрунтування доцільності реалізації пропонованих заходів

Об'єктивні тенденції, пов'язані зі зростанням техногенних небезпек на підприємстві АТ «Фармак» поглиблювалися економічною кризою, яку наразі переживає Україна. Ця криза привела до сповільнення темпів реконструкції виробництва, відставанням термінів ремонтів та заміни застарілого обладнання, незадовільного стану систем попередження і ліквідації аварій. Основними причинами низького рівня промислової безпеки є знос основних фондів та їх повільне оновлення[22].

Відтворення основних фондів АТ «Фармак» формує необхідні умови для розширення виробництва продукції та забезпечення економічної ефективності підприємства.

Отримавши чітке уявлення про кожен елемент основних засобів у виробничому процесі, їх фізичний та моральний знос, виявляються методи, за допомогою яких підвищується ефективність використання ОЗ, що забезпечує зменшення витрат виробництва і зростання продуктивності праці на підприємстві АТ «Фармак».

Першим джерелом коштів для оновлення основних засобів є фінансові ресурси АТ «Фармак», основними складовими яких є прибуток підприємства та амортизаційний фонд. Однак скористатися цими джерелами наразі неможливо. Амортизаційний фонд не може в даний час служити джерелом фінансових

ресурсів, через те, що амортизаційна політика держави істотно змінилася відповідно до її фіскальних інтересів. Встановлені норми амортизаційних відрахувань для більшості видів обладнання застаріли і суттєво, занижені. Прискорені методи амортизації не можуть бути використані на АТ «Фармак» через те, що їх застосування може призводити до тимчасового підвищення прибутку, оскільки амортизаційні витрати будуть меншими в ранні періоди служби активів. Однак це може викликати перекос у фінансових показниках та призвести до недооцінки витрат у майбутньому[38].

Для оновлення основних засобів АТ «Фармак» доцільним є отримання банківського кредиту. Основним позитивним моментом в цьому випадку є можливість придбання необхідних основних засобів, за відсутності при цьому достатньої кількості грошових коштів. Так само до переваг отримання кредиту можна віднести формування позитивної кредитної історії завдяки своєчасним виплатам за кредитом, що полегшує кредитування підприємства в подальшому, а також отримання права власності на майно, що купується одразу після придбання[39].

Розрахуємо витрати на оновлення основних засобів АТ «Фармак» (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Фінансовий стан АТ «Фармак» за деякими необоротними активами

Необоротні активи	На 01.01.2021 р.	На 01.01.2022 р.
1	2	3
Активи нематеріальні	79505,8	104299,8
первісна вартість	129501,9	179831,3
накопичена амортизація	49996,1	75531,5
Основні засоби	1784148,3	2030506,5
первісна вартість	2796241,8	3279950,3
накопичена амортизація	1012093,5	1249443,8

Розроблено автором на основі даних підприємства

За даними табл. 3.2 Можна зробити висновок, що на оновлення основних засобів АТ «Фармак» необхідно витратити 1249443,8 тис. грн, але ця сума є частиною загальної суми оновлення основних засобів для операційної діяльності підприємства. Розглянемо елементи операційних витрат АТ «Фармак» (табл. 3.3):

Таблиця 3.3

Елементи операційних витрат АТ «Фармак»

Назва статті	За 2022 р.	За 2021 р.
1	2	3
Матеріальні затрати	2214043,7	1869184,9
Витрати на оплату праці	980204,5	687743,1
Відрахування на соцзаходи	163879,1	117406,3
Амортизація	277513,5	203155,7
Інші операційні витрати	1092447,4	1135655,4
Всього	4728088,2	4013145,4

Розроблено автором на основі даних підприємства

За даними таблиці 3.3, амортизація основних засобів АТ «Фармак» для операційної діяльності за 2022 рік складала 277513,5 тис. грн. Витрати на оновлення основних засобів складають:

1249443,8+277513,5 = 277513,5 тис. грн.

Провівши розрахунок витрат на оновлення основних засобів для операційної діяльності АТ «Фармак», можна зробити висновок, що підприємство має всі необхідні можливості для здійснення ефективного і раціонального оновлення основних засобів. Частину суми підприємство сплачує власними коштами, частково за рахунок коштів, отриманих в кредит від банку.

Для придбання основних засобів планується отримання кредиту «Бізнес-розстрочка» - кредит на розширення бізнесу, який надається з метою придбання або оновлення застарілих, неякісних основних засобів (комерційна нерухомість, автотранспорт, нове виробниче обладнання тощо) та забезпечення ефективного

розвитку підприємства. Сума кредиту складатиме 240000,0 тис. грн. Строк 24 місяці, з виплатою 8% річних.

Щомісячний платіж за кредитом складається з суми погашення частини основного боргу та нарахованих відсотків. В таблиці 3.4 представлено графік погашення кредиту.

Таблиця 3.4

Графік погашення кредиту

Період	Залишок основної суми боргу	Погашення основного боргу	Сплата відсотків	Щомісячний платіж
Січень 2023	240000,0	10000,0	19200,0	29200,0
Лютий 2023	230000,0	10000,0	18400,0	248400,0
Березень 2023	220000,0	10000,0	17600,0	237600,00
Квітень 2023	210000,0	10000,0	16800,0	226800,0
Травень 2023	200000,0	10000,0	16000,0	216000,0
Червень 2023	190000,0	10000,0	15200,0	205200,0
Липень 2023	180000,0	10000,0	14400,0	194400,0
Серпень 2023	170000,0	10000,0	13600,0	183600,0
Вересень 2023	160000,0	10000,0	12800,0	172800,0
Жовтень 2023	150000,0	10000,0	12000,0	162000,0
Листопад 2023	140000,0	10000,0	11200,0	151200,0
Грудень 2023	130000,0	10000,0	10400,0	140400,0
Січень 2024	120000,0	10000,0	9600,0	129600,0
Лютий 2024	110000,0	10000,0	8800,0	118800,0
Березень 2024	100000,0	10000,0	8000,0	108000,0
Квітень 2024	90000,0	10000,0	7200,0	97200,0
Травень 2024	80000,0	10000,0	6400,0	86400,0
Червень 2024	70000,0	10000,0	5600,0	75600,0
Липень 2024	60000,0	10000,0	4800,0	64800,0
Серпень 2024	50000,0	10000,0	4000,0	54000,0
Вересень 2024	40000,0	10000,0	3200,0	43200,0
Жовтень 2024	30000,0	10000,0	2400,0	32400,0
Листопад 2024	20000,0	10000,0	1600,0	21600,0

Грудень 2024	10000,0	10000,0	800,0	10800,0

Розроблено автором на основі [2,63]

Оскільки термін експлуатації придбаних основних засобів значно перевищує термін кредиту, таке рішення є ефективним. Очікувані прибутки та економічні переваги, які надасть нове обладнання переважають вартість кредиту.

В таблиці 3.5 представлена програма реалізації заходів з підвищення економічної ефективності операційної діяльності АТ «Фармак» за 5 років.

Таблиця 3.5

Програма реалізації заходів з підвищення економічної ефективності операційної діяльності АТ «Фармак» на 5 років

Період	Заходи та їх реалізація
1	2
2023 рік	Початок втілення заходів, перегляд методів ведення операційної діяльності для знаходження шляхів раціоналізації, що можна впровадити для підвищення ефективності операційної діяльності. Отримання кредиту для оновлення основних засобів. Це надасть змогу почати зміни з метою виходу на новий рівень.
2024 рік	Вирішення питань щодо маркетингової діяльності: формування завдань діагностики, визначення джерел інформації, способи оцінки їх вірогідності та послідовність проведення аналізу. Впровадження принципів раціоналізації. Перегляд складових оцінки маркетингу підприємства: збутова, комунікації, складова, асортимент та цінова політика. Погашення кредиту для оновлення основних засобів.
2025 рік	Поглиблення зв'язку з іноземними партнерами. Це дасть можливість обміну досвідом та покращення операційної діяльності шляхом запозичення більш ефективних методів її ведення.
2026 рік	Пошук нових ринків експорту продукції, для забезпечення більш високих показників прибутку, який необхідно використати для впровадження інвестиційних проєктів.
2027 рік	Аналіз продуктового портфеля фармакологічних засобів, їх зміна та модернізація. Комунікація з цільовим споживачем, аналіз якості

	продукції. Оптимізація зовнішнього вигляду продукції та упаковки

Розроблено автором на основі [2,17,23,25,47]

Отже, можна зробити висновок, що для підвищення економічної ефективності функціонування АТ «Фармак необхідно впроваджувати наступні заходи:

– перегляд методів ведення операційної діяльності для знаходження шляхів раціоналізації, які можна впровадити для підвищення ефективності операційної діяльності;

– впровадження заходів по збільшенню ефективності маркетингу та продаж;

– поглиблення співробітництва з іноземними партнерами;

– організація пошуку нових ринків для експорту продукції;

– аналіз продуктового портфеля продукції,

– оновлення основних засобів;

– популяризація продукції та накопичення власного капіталу[46].

3.3 Світовий досвід управління підприємством та шляхи підвищення економічної ефективності

Вивчення та впровадження іноземного досвіду управління підприємством зумовлене передовими позиціями розвинених країн в організації бізнесу. Організаційно-економічний механізм управління конкурентоспроможністю підприємств різних держав має свої унікальні особливості, сильні й слабкі сторони. В багатьох державах конкурентоспроможність підприємства є результатом поєднання таких факторів, як розвиток продуктивних сил, боротьба за якість продукції, ринки збуту, отримання прибутку тощо[54]. Впровадження передового іноземного досвіду дозволить розробити систему ефективного організаційно-економічного механізму управління конкурентоспроможністю підприємства.

Важливим є досвід США, де функціонує значна кількість дослідницьких установ, розвинений захист прав власності, зокрема, інтелектуальної, застосовується система моніторингу досягнення якісних показників. Американський досвід свідчить про ефективність застосування системи контролю рівня конкурентоспроможності на всіх стадіях життєвого циклу продукції. Контроль носить аналітичний характер, він загальний та є організаційною формою розподілу прав та обов'язків між підрозділами підприємства[31].

Конкурентоспроможність підприємств в Японії обумовлюється такими особливостями систем їх управління, як охоплення комплексною системою управління всієї діяльності підприємства; орієнтацією на виробництво продукції з вищою якістю, ніж в інших державах; інтеграція іноземного досвіду управління.

Особливістю системи управління в Японії є її орієнтація на запобігання дефектів в процесі виробництва, а не їх виявлення й усунення, переважання контролю конкурентних технології й технологічних процесів над контролем конкурентоспроможності продукції[56].

Основою конкурентного розвитку підприємств в Швеції є активне впровадження інновацій та посилення інтенсивності наукових розробок та досліджень. Податковий механізм як частина ринкового має позитивну роль у стимулюванні виробництва та інвестиційної діяльності, сприяє забезпеченню рівних економічних умов для чесної конкуренції підприємств, реалізації соціально-економічних програм, спрямованих на забезпечення стабільності й економічного зростання[46].

Економічне зростання Китаю та підвищення конкурентоспроможності його підприємств пов'язується з багатоукладністю і співіснуванням різних форм власності на засоби виробництва. Економічний розвиток й підвищення конкурентоспроможності підприємств забезпечує ефективна економічна політика держави, що оптимально поєднує централізоване планове управління економікою та ринкові механізми[31].

В світовій практиці широко використовуються методи управління за цілями, впровадження яких призводить до підвищення ефективності управління підприємством. Вирізняють такі методи, як:

– управління за цілями (Management by Objectives, MBO),

– збалансована система показників (Balanced Scorecard, BSC),

– ключові показники ефективності (Key Performance Indicators, KPI).

– управління результативністю (Performance Management, PM),

– цілі та ключові результати (Objectives and Key Results, OKR)[9].

Управління за цілями – це робота менеджменту з формулювання цілей організації, донесення їх до співробітників, забезпечення їх необхідними ресурсами, а також розподіл ролей і відповідальності за досягнення поставлених цілей[6].

Світовий досвід управління підприємствами включає різні підходи та стратегії, які допомагають досягти високого рівня економічної ефективності. Деякі ключові аспекти та шляхи підвищення ефективності, представлені в таблиці 3.6:

Таблиця 3.6

Світовий досвід шляхів підвищення економічної ефективності діяльності підприємств

Метод	Характеристика
1	2
Стратегічне управління	
Довгострокова стратегія	Сучасні успішні підприємства розвивають чітку довгострокову стратегію, яка враховує зміни в глобальному середовищі та ринкові тенденції.
Глобальна орієнтація	Підприємства активно використовують можливості глобалізації, розширюючи свою діяльність на різних ринках та залучаючи іноземний інтелектуальний капітал.
Використання технологій	

Цифрова трансформація	Підприємства активно впроваджують цифрові технології для автоматизації процесів, оптимізації виробництва та підвищення продуктивності.
Інноваційні рішення	Застосування інновацій у виробництві та продуктах дозволяє підприємствам залишатися конкурентоспроможними та реагувати на зміни в запитах споживачів
Людські ресурси та управління персоналом	
Розвиток та навчання	Забезпечення постійного розвитку та навчання персоналу для адаптації до нових технологій та вимог ринку
Гнучкість робочого часу та місця роботи	Впровадження гнучких графіків та можливостей дистанційної роботи для підвищення задоволеності працівників та продуктивності.
Стратегії управління обіговим та необіговим капіталом	
Ефективне управління запасами	Мінімізація запасів та оптимізація ланцюга постачання для зниження витрат
Управління оборотним капіталом	Ефективне використання оборотних коштів та зменшення часу обігу грошей
Споживчоорієнтований підхід	
Залучення споживачів	Активна комунікація з клієнтами, врахування їхніх потреб та відгуків для вдосконалення продукції чи послуг
Персоналізовані рішення	Надання індивідуальних рішень та обслуговування для задоволення унікальних потреб клієнтів
Ефективна система контролю та аудиту	
Системи балансових показників (Balanced Scorecard)	Використання комплексу показників для вимірювання ефективності на різних рівнях організації
Внутрішній аудит	Регулярне проведення внутрішнього аудиту для виявлення можливостей для

	поліпшення та визначення ризиків
Стійкість до змін	
Гнучкість та адаптація	Здатність підприємства швидко реагувати на зміни в економічному середовищі та ринкові умови
Антикризове управління	Розробка стратегій для подолання кризових ситуацій та забезпечення стійкості

Розроблено автором на основі [27,31,42,54,56,65,66]

Отже, можна зробити висновок, що загальна тенденція світового досвіду управління підприємствами полягає в поєднанні стратегічного планування, технологічного розвитку, залучення та розвитку персоналу. Вона визначається кількома ключовими аспектами, які реагують на зміни в економічному, технологічному та соціокультурному середовищі. Ці тенденції відображають сучасні виклики та можливості для підприємств і показують, їх можливості адаптації до змін у світовому бізнес-середовищі.

ВИСНОВКИ

Розробка стимулюючих механізмів для підвищення економічної ефективності діяльності підприємства є ключовою задачею для досягнення стійкого розвитку і конкурентоспроможності.

Існують різні підходи до визначення сутності економічної ефективності діяльності підприємства. В загальному оцінка ефективності зводиться до оцінювання діяльності підприємства. На основі закордонного досвіду оцінки ефективності діяльності підприємств, можна використовувати методику «Концепція трьох «Е» (economy, efficiency and effectiveness) – модель економічності, ефективності та результативності діяльності, яка і є рушійною силою ефективного функціонування підприємств на ринку.

Оцінка економічної ефективності діяльності підприємства включає в себе визначення того, наскільки успішно використовуються ресурси для досягнення мети та забезпечення прибутковості. Існує кілька методик для оцінки економічної ефективності

В процесі написання роботи досліджувалося підприємство АТ «Фармак», яке було засновано в 1925 році. АТ «Фармак» спеціалізується на розробці, виробництві та реалізації лікарських засобів широкого переліку. Продукція підприємства реалізовується в Україні та більш ніж 20 країнах світу.

В ході аналізу економічної ефективності діяльності підприємства з'ясовано, що чистий дохід від реалізації продукції на АТ «Фармак» протягом 2021-2022 рр. зріс на 19%, що складає 1069561,9 тис. грн. Така сама динаміка спостерігається за показником прибуток до оподаткування та чистим прибутком, який збільшився відповідно на 29% та 22%. Це насамперед відбувалось через збільшення виручки від реалізації продукції та скорочення інших витрат підприємства на 16%.

Величина чистих активів підприємства АТ «Фармак» протягом 2021-2022 років має позитивне значення та стабільно збільшується, що є позитивною тенденцією в роботі підприємства.

Показники платоспроможності АТ «Фармак» не мають однозначної динаміки. Коефіцієнт грошової платоспроможності протягом 2021-2022 рр. зріс з 0,031 до 0,039. Така сама тенденція спостерігається в динаміці зміни коефіцієнта ліквідної платоспроможності. Ці показники не досягають нормативного значення. На кінець 2022 року значення коефіцієнта розрахункової платоспроможності зросло з 1,44 до 1,75, що свідчить деякі покращення в роботі підприємства АТ «Фармак».

Перспективами розвитку АТ «Фармак» є представництво інтересів на зарубіжних фармацевтичних ринках, маркетингова діяльність, реєстрація лікарських засобів на зарубіжних ринках, організація конференцій, виставок, інших заходів

Найголовнішим способом отримання конкурентних переваг є поліпшення, модернізування та постійне підвищення ефективності діяльності підприємства.

До шляхів, направлених на підвищення ефективності діяльності підприємства можна віднести наступні:

– розробка ефективних методів управління діяльністю підприємства;

– підвищення інноваційно-інвестиційної діяльності;

– оптимізація поточних витрат;

– підвищення конкурентоспроможності продукції;

– модернізація та оновлення основних засобів.

Вивчення та впровадження іноземного досвіду управління підприємством АТ «Фармак» зумовлене передовими позиціями розвинених країн в організації бізнесу. Загальна тенденція світового досвіду управління підприємствами полягає в поєднанні стратегічного планування, технологічного розвитку, залучення та розвитку персоналу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Актуальні проблеми економіки і менеджменту: теорія, інновації та сучасна практика: монографія. Е. А. Кузнєцов, О. В. Горняк, М. О. Уперенко та інші; за заг. ред. Е. А. Кузнєцова. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2018. 357 с.

2. Баранцева С. Стратегічне управління прибутком як регулятор діяльності підприємств. Торгівля і ринок України, 2018. Випуск 14, т. 2. С. 81–86.

3. Бурик А. М. Планування діяльності підприємства: навч. посіб. Київ: Центр учб. літ., 2018. 260 с.

4. Говорушко Т.А. Ефективність як економічна категорія. URL: http://dspace.nuft.edu.ua

5. Григорук П. М. Оцінювання результативності діяльності компанії. Моделювання та інформаційні системи в економіці. 2018. № 96. С. 56-65.

6. Грушева А. А., Вітренко Л. О. Менеджмент: навч. посіб. Ун-т держ. фіск. служби України. Ірпінь: УДФСУ, 2020. 308 с.

7. Державна служба статистики України. URL: http://ukrstat.gov.ua

8. Догадайло Я. В. Забезпечення економічної результативності діяльності підприємства. Економіка транспортного комплексу. 2019. Вип. 34. С. 39-55.

9. Жигалкевич Ж. М. Стислий конспект лекцій з дисципліни «Бізнес-планування». Київ, 2019. 38 с.

10. Завідна Л. Розвиток підприємства як ефективна платформа результативності економічної системи. Соціально-економічні проблеми і держава. 2019. Вип. 1. С. 118-130.

11. Залуцька Х. Я. Диверсифікаційна конвергентність результативності здійснення бізнес процесів підприємств як базис формування їх бізнес одиниць в стратегічному аспекті розвитку: методичні основи. Проблеми системного підходу в економіці. 2020. Вип. 5. С. 40-46.

12. Економіка і бізнес: підручник / за ред. д.е.н., проф. Л. Г. Мельника, д.е.н.,проф. О. І. Карінцевої. Суми: Університетська книга, 2021. 316 с.

13. Економіка підприємства: магістерський курс. Навч. посібник. А. І. Яковлєв / ред.: А.І. Яковлєв, Л.С. Ларка ; Нац. техн. ун-т "Харків. політехн. ін-т". Електрон. текстові дані. Харків, 2018. 515 с.

14. Економіка підприємства: підручник / під заг. ред. д.е.н., проф. Ковальської Л.Л. та проф. Кривов'язюка І.В. Київ: Видавничий дім «Кондор», 2020. 700 с.

15. Економіка підприємств агропромислового комплексу: підручник. В. Г. Андрійчук. Луцьк: Вежа-Друк, 2021. 783 с.

16. Економіка підприємства: практикум / Г. В. Соломіна. Дніпро: Видавець Біла К. О., 2020. 142 с.

17. Єгорова О. В., Дорогань-Писаренко Л. О., Тютюнник Ю. М. Економічний аналіз. навч. посіб. Полтава: РВВДПДАА, 2018. 290 с.

18. Інвестиційна активність підприємств з виробництва продукції з високою доданою вартістю в умовах обмежених ринків: парадигма та механізми забезпечення: монографія / Н.Ю. Брюховецька, І.П. Булєєв та ін.; НАН України, Ін-т економіки пром-сті. Київ, 2019. 388 с.

19. Карінцева О. І., Мельник Л. Г., Дегтярьова І. Б., Кубатко О.В., Харченко М.О. Проривні технології як основа реалізації промислових революцій. Сучасні промислові революції та удосконалення механізмів сестейнового соціально-економічного розвитку: Досвід ЄС та практика України: монографія / за ред. д.е.н., проф. Л. Г. Мельника, к.е.н., доц. О. М. Маценка. Суми: ПФ «Видавництво Університетська книга», 2021. 416 с. С. 18-20.

20. Керівники БХФЗ: Фармацевтичний ринок України буде зростати. Фармацевт практик: вебсайт.URL: https://fp.com.ua

21. Кобрин Л. Й. Застосування інструментів управління виробничим потенціалом з метою підвищення результативності діяльності підприємства. Наукові записки Української академії друкарства. 2019. № 1. С. 132–139.

22. Копішинська К.О., Волошиновська І.В. Особливості впровадження технологічних інновацій на фармацевтичних підприємствах. Бізнес, інновації, менеджмент: проблеми та перспективи: матеріали І Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 23 квітня 2020 р. Київ. с. 172 –173.

23. Копішинська К. О., Волошиновська І. В. Впровадження технологічних інновацій – ключовий чинник розвитку фармацевтичних підприємств. Актуальні проблеми економіки та управління. 2020. № 14. С.18-23.

24. Костецька І., Ольхівська М., Ольхівський В. Бізнес-планування у системі менеджменту: навч. посіб. Нац. ун-т «Львів. політехніка». Львів; Дрогобич: Посвіт, 2019. 271 с.

25. Кубіній Н. Ю. Методичні аспекти аналізу доходу підприємства. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Економіка. 2020. Вип. 1. С. 97-102.

26. Кузьмин В. М. Економіка підприємства та управлінська економіка: практикум. Івано-Франківськ: ІФНТУНГ, 2019. 51 с.

27. Кузьмин В. М. Основи економіки та організації виробництва: практикум. Івано-Франківськ: ІФНТУНГ, 2019. 61 с.

28. Кулик Т. П. Організація, планування і управління виробництвом: навч. посіб. Івано-Франківськ: ІФНТУНГ, 2019. 232 с.

29. Ліпич Л., Хілуха О., Кушнір М. Теоретичні підходи до формування моделей компетентностей у системі управління людськими ресурсами підприємства. Науковий погляд: економіка та управління. 2020. № 1 (67). С. 78–82.

30. Люта Г.В, Павленко І.А.Вплив інноваційних технологій на систему управління підприємством. Економіка та суспільство. URL: http://www.economyandsociety.in.ua

31. Міжнародні економічні відносини та менеджмент в умовах посилення глобалізаційних процесів: навч. посіб. за ред. Н. Бутко, С. Шкарлет. К.: Центр навчальної літератури, 2020, 528 с.

32. Мелушова І. Ю. Формування системи показників результативності маркетингу в контексті сталого розвитку підприємств. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2019. № 5. С. 166-169.

33. Менеджмент і адміністрування: підручник; Сидоров О. А., Альошина Т. В., Фісуненко Н. О., Матлін А. М. Дніпро: Арт-Прес, 2023, 352с.

34. Методичні підходи до стратегічного управління діяльністю підприємства : монографія / П. П. Микитюк, В. Я. Брич, М. М. Федірко та ін. за заг. ред. П. П. Микитюка. Тернопіль: ТНЕУ, 2017. 399 с.

35. Мороз В. М., Мороз С. А. Ризик-менеджмент: навч. посіб. для студентів спец. 281 «Публічне управління та адміністрування». Харків: НТУ «ХПІ», 2018. 140 с.

36. Набатова Ю. О., Чорненко О. С. Шляхи та напрямки поліпшення фінансової діяльності суб’єкта господарювання / Ю. О. Набатова, О. С. Чорненко. Ефективна економіка. 2018. № 11. URL: http://www.economy.nayka.com.ua

37. Онокало В. Г. Оцінка ефективності діяльності підприємства: теоретичні аспекти / В. Г. Онокало // Вісник ОНУ ім. І. І. Мечникова. Одеса: ОНУ ім. І. І. Мечникова, 2019. Т. 24, Вип. 5(78). С. 96-100.

38. Оподаткування суб'єктів підприємництва: навч. посібник (у схемах). Т. М. Остапенко, О. М. Кубецька, І. В. Кононова, Н. А. Протопопова. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2022. 148 с.

39. Основи підприємницької діяльності: підручник / за редакцією д.е.н., проф. В. М. Марченко. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського. Вид-во «Політехніка», 2022. 515 с.

40. Офіційний сайт АТ «Фармак». URL: https://farmak.ua

41. Паршин Ю. І., Паршина О. А. Основи економічного аналізу: Навч. Посібник. Дніпро: «ФОП Дробязко С.І.», 2020. 180 с.

42. Підприємництво, торгівля та біржова діяльність: підручник/за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. І. М. Сотник, д-ра екон. наук, проф. Л. М. Таранюка. Суми: ВТД «Університетська книга», 2018. 572 с.

43. Полінкевич О. М., Волинець І. Г. Обґрунтування господарських рішень та оцінювання ризиків: навч. посіб. Луцьк: Вежа-Друк, 2018. 336 с.

44. Полінкевич О. М., Волинець І. Г. Управління стратегічними змінами та інноваціями на підприємстві: навч. посіб. Луцьк: Вежа-Друк, 2018. 352 с.

45. Потенціал і розвиток бізнесу: навч. посіб./Полінкевич О. М., Шостак Л. В., Белінська Л. В. та ін. за ред. О. М. Полінкевич, Л. В. Шостак. Луцьк: ВежаДрук, 2019. 571 с.

46. Проривні технології в економіці і бізнесі (досвід ЄС та практика України у світлі III, IV і V промислових революцій): навч. посіб. за ред. Л.Г. Мельника та Б.Л. Ковальова. Суми: СумДУ, 2020. 180 с.

47. Соціально-компетентне управління інноваційним розвитком підприємницьких систем: монографія/за наук. ред. д-ра екон. наук, проф. О.М. Полінкевич. Луцьк: Вежа-Друк, 2017. 352 с.

48. Савенко Н.В. Економічна сутність ефективності виробництва підприємства і аналіз підходів до її визначення. Інноваційна економіка. 2019. No 2. С. 153–162.

49. Савіна Г. Г., Макарчук Д. С. Сутність управління іміджем організації в сучасних умовах. Вісник Херсонського національного технічного університету. 2021. № 1. С. 257-263.

50. Савицька О. М., Салабай В. О. Особливості методології оцінювання ефективності та результативності в управлінні фінансово-господарською діяльністю підприємства. Сучасні підходи до управління підприємством : зб. тез доп. X Всеукр. наук.-практ. конф., 11 квіт. 2019 р. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, Вид-во «Політехніка», 2019. С. 152.

51. Сазонова С. В., Кушик Б. С. Формування іміджу компанії. Економіка. Менеджмент. Бізнес. 2020. № 2. С. 31-34.

52. Самойленко І. О. Менеджмент організацій: підручник. Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського «Харків. авіац. ін-т». Харків: ХАІ, 2020. 279 с.

53. Сафонік Н. П., Ковальчук А. М., Карпенко І. О. Особливості формування економічного потенціалу підприємства із позицій його іміджу в умовах адаптації до змін. Бізнес Інформ. 2021. № 11. С. 287-293.

54. Світова економіка та міжнародні економічні відносини: підручник; кол. авторів; за заг. ред. д. е. н. Фісуненко П. А. Дніпро: Арт-Прес, 2023, 400с.

55. Слоун А. Моя історія в General Motors: з новою передм. Пітера Друкера; пер. з англ. Ганна Литвиненко. Київ : Наш формат, 2020. 435 с.

56. Стратегії та технології інноваційного розвитку корпорацій: монографія/за наук. ред. д-ра екон. наук, проф. О. М. Полінкевич. Луцьк: Вежа-Друк, 2018. 416 с.

57. Фаізова С. О., Романова Т. В., Гуцалова В. І. Позитивний імідж, як ключовий фактор підвищення конкурентоспроможності підприємства. Економіка. Фінанси. Право. 2020. № 4. С. 36-40.

58. Филюк Г. М. Економіка підприємства: тренінг-курс. К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський Університет», 2017. 280с.

59. Чому обирають АТ «Фармак». URL: https://farmak.ua

60. Шабатура Т.С. Формування економічного потенціалу підприємств у контексті комплементарного підходу. Інфраструктура ринку. 2019. Вип. 29. С. 317–323.

61. Шкільняк М. М, Овсянюк-Бердадіна О. Ф., Крисько Ж. Л., Демків І. О. Менеджмент: підручник. Тернопіль: ЗУНУ, 2022 р. 258 с.

62. Яркіна Н. М. Економіка підприємства: навч. посіб. Вид. 2-ге переробл. і доповн. Київ: Вид-во Ліра-К, 2017. 600 с.

63. Ярославський А. О. Економічна ефективність діяльності підприємства: теоретичний аспект / А. О. Ярославський. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2018. №12. С. 174–177.

64. Cohn, T. H. & Hira, A. (2020). Multinational Corporations and Global Production. Global Political Economy: Theory and Practice (8th ed.). Routledge

65. Regional policy contributing to smart growth in Europe 2020. 2010. URL: https://ec.europa.eu

66. State regional policy and regional development: modern realities of Ukraine and European experience. Kyiv: Phoenix, 2019. 268 c.